

Estudi sobre la formació circense a Catalunya

**Jordi Jané / Marcel·lí Puig
(Associació de Professionals de Circ de Catalunya)**

gener 2008

Índex

Introducció	4
Capítol 1.- Justificació de l'estudi	
1.1.- Necessitat de la formació circense	6
1.2.- Precedents	8
1.3.- Encàrrec i motiu de l'estudi	12
1.4.- Taula Mixta de Formació	13
Capítol 2.- Informació prèvia	
2.1.- Concepció del circ	17
2.2.- El circ a Catalunya. Resum històric	20
2.3.- Panorama artístic i professional del circ a Catalunya el 2008	25
2.3.1.- El circ com a activitat de lleure i com a eina de cohesió social	30
2.3.2.- La formació dels artistes	32
2.4.- Diferents orígens i filosofies de la formació circense	34
Capítol 3.- Situació actual a Catalunya i propostes de futur	
3.1.- Introducció	39
3.2.- Centres especialitzats en formació de circ	40
3.3.- Centres d'altres ensenyaments artístics no reglats	46
3.4.- Formació en el lleure i circ social	49
3.4.1.- Formació en el lleure	49
3.4.2.- Circ social	55
3.5.- El circ en la formació reglada	60
3.5.1.- Educació Infantil	61
3.5.2.- Educació Primària	63
3.5.3.- Educació Secundària Obligatòria	67
3.5.4.- Batxillerat i Formació Professional	73
3.5.5.- Formació Superior	78
3.6.- Formació contínua	84
3.7.- Formació de formadors	85
3.8.- Reflexions per una formació artística circense	92
3.9.- Escola Superior de les Arts del Circ	99
3.10.- Concepció de xarxa formativa	102

Índex de documents annexos

(a lliurar en suport paper a la Taula Mixta de Formació el 15.2.08)

Doc. Annex núm 1:

“Document inicial de treball per una Llei de circ a Catalunya”
(ACC, març 1998)

Doc. Annex núm 2:

“Conclusions de la Comissió escola de circ de l’ACC”
(*Repista de circ*, núms. 15 i 16, març i agost 1998)

Doc. Annex núm 3:

“El circ i el seu aprenentatge”
(Associació de Circ Rogelio Rivel, versió desembre 2002)

Doc. Annex núm 4:

Extractes de l’estudi “El circ contemporani a Catalunya”
(ICC, versió desembre 2002)

Doc. Annex núm 5:

Acta del Taller de formació de les “Jornades sobre circ a Catalunya”
(Eix Nou Barris, octubre 2004)

Doc. Annex núm.6:

Acta de la Comissió de Formació de la Festa del Circ
(La Vela de Vilanova, octubre 2006)

Doc. Annex núm. 7:

“FAI AR, un model de formació”
(AVUI, Volt de pista 5.3.07)

Doc. Annex núm. 8 (a lliurar quan estigui enllestit):

Transcripció de les I Jornades de Formació de Circ
(APCC, novembre 2007)

Introducció

Aquest Estudi de Formació repassa l'estat actual de la formació circense a escala internacional, indica quines són les experiències dels diferents nivells formatius de circ a Catalunya, planteja alguns criteris bàsics sobre els ensenyaments de les arts del circ i esbossa unes possibles línies mestres sobre les quals estructurar el futur mapa formatiu a Catalunya. En cap cas pretén ser una proposta tancada: la intenció és aportar un accent de llum a un àmbit en què la descurança institucional ha estat suplida durant molts anys amb el voluntarisme d'un grapat de persones que sempre han cregut en la formació com a base imprescindible per a la creació circense en qualsevol de les seves modalitats.

L'estructura d'aquest estudi planteja unes bases de discussió a nivell expressament teòric i és, doncs, només un punt de partida perquè els diversos agents implicats en l'àmbit formatiu circense (artistes, tècnics, docents, monitors, alumnes, professionals diversos, gestors culturals, institucions, etc.) puguin reflexionar i començar a prendre decisions per tal de normalitzar i regular els diferents nivells dels estudis de circ a Catalunya.

Quan ens ha semblat necessari, al final d'alguns capítols apuntem uns objectius de futur i, en alguns casos, proposem accions per aconseguir-los. Quedi clar que, a l'hora d'implementar aquestes accions, caldrà tenir molt en compte la necessària millora d'alguns aspectes de les accions que ja es duen a terme en l'actualitat.

Som conscients que caldrà flexibilitzar els plantejaments d'aquest estudi (tant els exposats en aquesta versió com els que resultin de la seva discussió al si de la Comissió de Formació de l'APCC i, posteriorment, a la Taula Mixta de Formació) per tal d'adaptar-los al marc i les possibilitats que ofereix l'actual estructuració dels ensenyaments artístics a Catalunya (i a l'Estat). Però també volem remarcar que, des de les institucions, caldrà treballar per adaptar aquest marc i aquestes possibilitats a les necessitats reals d'uns ensenyaments circenses que, ara per ara, no estan previstos ni pel departament d'Educació de la Generalitat ni pel Ministerio de Educación y Cultura.

En les nostres propostes de futur no amaguem (al contrari, la proposem plenament convençuts) una concepció dels ensenyaments circenses a partir d'una decidida base humanista que potenciï al màxim les aptituds i les il·lusions dels futurs artistes tot oferint-los una àmplia panoràmica de l'evolució general de les arts i tots els coneixements tècnics, físics i teòrics que l'alumne sigui capaç d'absorbir, desvetllant-li, alhora, un sentit de pertinença a la seva societat concreta i una actitud vital basada en el rigor, el respecte i la deontologia professional.

Jordi Jané – Marcel·lí Puig

Capítol 1.- Justificació de l'estudi

1.1.- Necessitat de la formació circense

Tradicionalment, els artistes del circ itinerant rebien la formació professional al si de la família. Impulsats pel que veien fer als seus a la pista i imbuits de l'ambient que respiraven tot el dia, els fills dels artistes començaven a fer salts i cabrioles alhora que aprenien a caminar, i els progenitors els iniciaven de seguida en els secrets de l'ofici per integrar-los al número o números familiars tan aviat com podien. Així, moltes generacions d'artistes han mantingut pràcticament inalterats números, rutines i exercicis ja aplaudits a finals del segle XIX (cosa que, indubtablement, ha comportat una zelosa conservació de determinats trucs, estètiques i estils, però que, com a contrapartida, ha estat una de les causes fonamentals de l'actual anquilosament del circ tradicional). Quan, per raons diverses, els progenitors no es podien fer càrrec de la formació circense dels fills (o en volien perfeccionar o ampliar el perfil artístic), recorrien al que els francesos anomenaven "père d'élève" (un artista experimentat, no forçosament membre de la família, que es feia càrrec de transmetre l'ofici al futur artista que se li confiava).

Les escoles de circ soviètiques (instaurades a partir del 1927 arran del decret de nacionalització de les arts promulgat per Lenin el 1919) van ser, després de les xineses (creades al segle VIII), les segones a demostrar l'eficàcia d'un ensenyament planificat, amb els magnífics resultats artístics que tots coneixem. El comunisme va exportar l'experiència als anomenats "països satèl·lits" i es van obrir escoles de circ a Polònia, Hongria, Romania, Cuba, etc. Malauradament, el marasme polític i social viscut per l'ex Unió Soviètica en els últims anys ha marcat també en negatiu l'organització i l'eficàcia del seu sistema d'ensenyament circense.

El 1964, Sebastià Gasch es meravellava a la revista 'Destino' de *l'admirable perfecció* dels "Flying High", una companyia de circ formada a la Universitat de Tallahassee (Florida, Estats Units) que va actuar al Palau d'Esports de Barcelona en el decurs d'una gira europea. Llavors, Gasch ja va remarcar un detall importantíssim: malgrat que eren amateurs, aquells artistes formats en escola posseïen totes les virtuts dels professionals i, en canvi, cap dels seus defectes.

L'aparició del circ contemporani fa tres dècades i la llarguíssima crisi estètica i econòmica que ha viscut el circ tradicional han fet canviar profundament el mateix concepte de formació de circ. Avui ja ningú discuteix que el present i el futur de la formació circense passa (com en la resta d'ensenyaments escènics) per la creació d'escoles que donin, no tan sols la base imprescindible de les múltiples especialitats del circ, sinó un ensenyament artístic complet (no tan sols cenyit a les arts escèniques), que cal complementar amb una formació en la gestió tècnica i empresarial per tal els artistes siguin creadors amb personalitat pròpia, capaços, a més, d'enfrontar-se a la interdisciplinarietat que exigeixen les arts escèniques del segle XXI. Així de clar ho van veure a França Silvie Monfort, Alexis Gruss i Annie Fratellini quan van crear les dues primeres escoles franceses de circ. Posteriorment, França ha estat un dels països occidentals on l'ensenyament circense ha comptat amb una més decidida implicació governamental (que ha donat els bons resultats que tots coneixem, però que, d'altra banda, presenta determinats aspectes que ens convé tenir molt en compte per no repetir errors evitables).

A ningú se li escapa la importància de la formació circense, base indispensable per crear bons espectacles. Sovint, els nostres grups de circ gasten temps i energies "investigant" fórmules i recursos que tant el circ clàssic com altres cultures circenses contemporànies tenen assumits des de fa temps (tant pel que fa a les idees-mare dels espectacles com pel que fa al guió, la posada en escena o en pista, la interpretació, la tria de la banda sonora o la mateixa elaboració dels números circenses). Més d'un cop ens hem trobat en la situació de mostrar una fotografia o un gravat d'època d'algun número de circ a algun artista nostre i aquest ha descobert que aquella "idea brillant" que havia anat madurant durant mesos ja havia estat realitzada als anys 20 o 30 del segle XX (i, normalment, amb una solució escènica més eficaç i des d'una preparació tècnica que, per mal que ens faci haver-ho de reconèixer, ara per ara els nostres artistes no poden tenir). Buscant un símil en el terreny de les vies de comunicació, podríem dir que els nostres artistes es veuen obligats a obrir-se un senderol desbrossant un bosc que els impedeix la visió, mentre que els francesos de la mateixa generació circulen còmodament amb GPS per autopista.

1.2.- Precedents

La creació d'escoles de circ i la necessitat d'estructurar i regular acadèmicament la formació que s'hi ha d'impartir han estat objectius que els professionals i aficionats catalans de circ es vénen plantejant des de fa molts anys i per als quals han treballat i han elaborat projectes en múltiples ocasions. A continuació n'oferim una cronologia que, encara que possiblement incompleta, pot donar una idea clara de la importància que el sector català del circ ha atorgat a aquest aspecte tan decisiu en l'evolució de les arts de la pista.

Finals dels anys 70

Hi ha uns primers antecedents d'ensenyaments gimnàstics a càrrec d'Emilio 'Nani' i Francisco 'Ratón' Frediani, fills de l'empresari circense italià fincat a Catalunya Willy Frediani: un cop retirats del món de l'espectacle, 'Nani' i 'Ratón' s'hi van dedicar a Premià de Mar i a Mataró, respectivament. També ho va fer el senyor Salas ('Barón Franskoko's').

Atenent a l'evolució de les arts de carrer i a l'eclosió dels primers projectes circenses de signe contemporani (el *Tripijoc Joc Trip* de La Tràgica, els Germans Poltrona, el Circ Cric, etc.), i conscient de la capital importància de la formació, l'activista circense August Santacana convenç Roger Andreu 'Rogelio Rivel' que impartexi classes de circ. Rogelio Rivel comença a ensenyar acrobàcia, trapezi i pallaso. Ho farà, successivament, al gimnàs de la Penya Cultural Barcelonesa, al local de La Fura dels Baus i a l'escola d'expressió Àrea, on va ensenyar fins al juny de 1997. És en aquest període que, sota la direcció tècnica i humana de Roger Andreu, es consoliden les bases del circ català que tenim actualment.

1983-1985

Els germans Piti i Toni Español lideren un primer intent d'Escola Nacional de Circ amb la col·laboració del Departament de Justícia, llavors encapçalat pel conseller Agustí Bassols. L'experiència no va tenir continuïtat, però al Saló de la Infància es van muntar espectacles de circ (*Circ a la Carpa*) protagonitzats per aquells alumnes, alguns dels quals, després de completar la formació a l'estranger, avui són professionals. Cal destacar també l'efecte altament positiu que aquesta experiència va tenir en l'evolució personal dels nois i noies procedents de Protecció de Menors que hi van participar –una clara demostració de les grans possibilitats de reinserció social que té el circ.

1983-1999

El 1983, l'Ateneu Popular de Nou Barris organitza uns tallers d'acrobàcia i el 1984 comença a programar cursos oberts d'acrobàcia i xanques. El 1985 s'hi enguagen tallers regulars de circ per a infants i per a adults, als quals els professors aporten gratuïtament la seva feina. L'Associació de Circ de Catalunya (ACC) neix el febrer de 1991 al mateix Ateneu.

El 1994, després d'un exili provocat per quatre anys d'obres, els Tallers Oberts de Circ per a Adults tornen a l'Ateneu i també s'hi reprenen els Tallers Regulars i els Tallers Infantils. Una mica més tard s'hi organitzen els Tallers Intensius. S'hi treballen trapezi fix i volant, acrobàcia, gomes elàstiques, malabars, monociclisme, pallaso, cascador i minitramp.

El març de 1998, la Plataforma per a la Normalització del Circ (comissió especial de l'Associació de Circ de Catalunya) lliura al Servei de Teatre del Departament de Cultura de la Generalitat el *Document inicial de treball per una llei de circ a Catalunya*, que, en el punt 3.2.3 (pàg. 13) exposa la precària situació de la formació circense al país i apunta les línies a seguir per desencallar la situació. (Consulteu document Annex núm. 1).

Al març i a l'agost de 1998 es publiquen a *Repista de circ* (revista editada per l'Associació de Circ de Catalunya, ACC) les "Conclusions de la Comissió escola de circ" de l'ACC, coordinada per Joan Armengol i Emili Muñoz. El 1997, aquesta Comissió havia elaborat l'estudi "Escola de circ", en què s'argumentava la necessitat d'una escola, s'especificaven les capacitats bàsiques de l'artista i s'apuntaven consideracions pel que fa als currículums de formació en els diferents nivells de l'ensenyament reglat. (Consulteu document Annex núm 2).

El 1999 i després d'una experiència pilot de sis mesos, gestionada per l'Associació Rogelio Rivel neix a l'Ateneu de Nou Barris l'Escola de Circ Rogelio Rivel (batejada així en homenatge a l'artista de circ que ha estat l'autèntic pont entre el circ tradicional i el circ contemporani a Catalunya). El projecte és una formació de base que comprèn dos cursos i admet un màxim de 20 alumnes per curs. L'Associació Rogelio Rivel assumeix tant el treball teòric fet anteriorment per l'ACC com els plantejaments de la "Comissió escola de circ" pel que fa a la integració de la formació de les arts del circ en el sistema educatiu reglat. S'elabora un document titulat *El circ i el seu aprenentatge* (última versió, desembre 2002). Aquest document marc es lliura a diferents administracions i institucions amb l'objectiu que serveixi de punt de

referència per a la normalització de l'ensenyament de circ a Catalunya. (Consulteu document Annex núm. 3).

[També el 1999](#), l'Associació Bidó de Nou Barris de l'Ateneu assumeix la gestió de l'Escola Infantil i els Tallers Infantils de Circ, que ja funcionaven des d'alguns anys abans.

2002

Desmembrada el 1998 l'Associació de Circ de Catalunya, el desembre del 2002 el Departament de Cultura de la Generalitat lliura a 11 representants de la professió circense catalana una versió revisada de l'estudi *El circ contemporani a Catalunya*, encarregat pel Departament a ICC Consultors Culturals. Aquest estudi ratifica totalment i complementa parcialment el ja citat document lliurat per l'ACC el 1998 (*Document inicial de treball per una llei de circ a Catalunya*). En aquest estudi del 2002 s'apunten (punt 3.6) els que haurien de ser els eixos estratègics i les intervencions respecte a la formació: prioritzar el manteniment i el desenvolupament de l'Escola Rogelio Rivel, oferir un marc favorable per a la creació d'altres centres formatius/dinamitzadors en el territori, i potenciar la creació d'una oferta formativa superior en un marc formal reglat. (Consulteu document Annex núm. 4).

2004-2008

[A l'octubre del 2004](#) se celebren a l'Ateneu Popular de Nou Barris les *Jornades sobre circ a Catalunya*, que signifiquen el naixement de l'APCC (Associació de Professionals de Circ de Catalunya), que pren el relleu de l'extinta ACC. En aquestes jornades es du a terme el *Taller de formació*, en què diferents agents vinculats als ensenyaments circenses debaten i consensuen algunes conclusions fonamentals. (Consulteu document Annex núm. 5).

[A primers del 2005](#), i emmarcant-la en les converses que abasten tota la problemàtica del sector del circ, la llavors recentment creada APCC planteja a l'Entitat Autònoma de Difusió Cultural del Departament de Cultura la necessitat de crear una Taula Mixta de Formació de Circ i n'apunta els objectius principals.

[L'1 d'octubre del 2005](#), el grup parlamentari ICV organitza al CCCB una Jornada titulada "Els ensenyaments artístics, l'assignatura pendent", amb ponències de 14 tècnics i especialistes. (Conclusions recuperables).

[Del 20 al 22 d'octubre del 2006](#), l'APCC organitza a La Vela de Vilanova una Trobada de Formació Circense d'àmbit estatal, que, a més de posar en comú la

problemàtica general de la formació circense a l'Estat, esdevé el germen del projecte CIRCORED. (Consulteu document Annex núm. 6).

[Els 8 i 9 de febrer del 2007](#), l'Institut del Teatre acull una Trobada de la FAI AR (Formation Avancée et Itinérante des Arts de la Rue), a la qual assisteixen els dos autors del present estudi en nom de l'APCC. (Consulteu document Annex núm 7).

[El novembre del 2007](#), l'APCC organitza les Primeres Jornades de Formació de Circ a l'Ateneu Popular de Nou Barris i a la carpa de l'Escola Rogelio Rivel. (Futur document Annex núm. 8, pendent de la transcripció dels enregistraments).

[Durant el 2007](#) se celebren les primeres reunions de la futura Taula Mixta de Formació de Circ, coordinada per l'Entitat Autònoma de Difusió Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat, amb la participació de representants dels Departaments de Cultura i d'Educació, l'APCC, l'Institut del Teatre i l'INEFC.

1.3.- Encàrrec i motiu de l'estudi

A principis de 2005, la llavors recentment creada Associació de Professionals de Circ de Catalunya (APCC) va demanar al Departament de Cultura de la Generalitat que fes les gestions oportunes amb el Departament d'Educació a fi de constituir una Taula Mixta de Formació de Circ, els objectius de la qual serien definir els criteris d'una futura política d'ensenyament de les arts del circ i dissenyar un futur mapa formatiu de circ a Catalunya.

Després d'un any intentant la implicació política del Departament d'Educació en la constitució de la Taula sense obtenir cap resultat positiu, i considerant tant l'APCC com el mateix Conseller de Cultura que la participació del Departament d'Educació és del tot necessària, es va creure oportú elaborar un estudi per tal de justificar i argumentar la necessitat d'una política pública en l'àmbit de la formació de circ. D'una banda, calia que aquest estudi justificqués la necessitat de la constitució de la Taula Mixta de Formació i en clarifiqués els objectius, i, d'altra banda, havia de reflectir quina és la situació de la formació de circ al nostre país i apuntar propostes d'actuació de cara a l'ordenació i regulació d'aquests ensenyaments.

Aquest estudi, doncs, neix per encàrrec de l'APCC amb l'objectiu de reflectir les experiències existents i sintetitzar la posició de l'Associació respecte a la formació de circ a Catalunya. Ha de justificar la necessitat d'una política cultural relativa a la formació en les arts del circ, ha de plantejar objectius i apuntar línies d'actuació. L'estudi es presentarà a la Comissió de Formació de l'APCC perquè hi introdueixi les esmenes necessàries per perfilar-lo i enriquir-lo. El projecte final serà el document a partir del qual haurà de treballar la Taula Mixta de Formació.

Des que l'APCC en va rebre l'encàrrec d'elaboració (maig de 2006) fins a la data en què es lliura l'estudi (gener 2008), el Departament d'Educació s'ha implicat en la formació de circ i s'ha incorporat a la Taula Mixta de Formació, que, com acabem de dir, ja ha celebrat algunes reunions de primera presa de contacte. També s'han fet, per encàrrec del Departament de Cultura, dos estudis més en l'àmbit de la formació de circ. Un, encarregat al gabinet de Xavier Fina (ICC Consultors Culturals) sobre escoles a Europa i Amèrica, i l'altre, sobre centres i espais de formació de circ a Catalunya, encomanat a Xavier Carbonell (SICS). Es tracta de tres estudis complementaris, que pensem que poden i han de servir com a documents de treball als membres de la Taula Mixta de Formació.

1.4.- Taula Mixta de Formació

Ja des de les primeres converses que l'APCC i l'Entitat Autònoma de Difusió Cultural vénen mantenint d'ençà del gener del 2005, totes dues parts han estat d'acord que l'estructuració de la formació circense a Catalunya s'ha de pensar i treballar des d'una Taula Mixta de Formació integrada per comissionats de diversos organismes competents i/o relacionats amb la matèria (Departament de Cultura, Departament d'Educació, APCC, Escola Rogelio Rivel, INEFC, Institut del Teatre, Ajuntament de Barcelona, etc.). Aquest és un dels primers temes que es van posar sobre la taula del Departament de Cultura al gener del 2005 en el gran marc de la normalització de les arts circenses a Catalunya. A la roda de premsa en què es va notificar el projecte de Pla Integral de Circ (30 de març 2006), el conseller de Cultura, senyor Joan Manuel Tresseras es va comprometre a activar la posada en marxa de la Taula Mixta de Formació.

Aquesta Taula Mixta tindrà l'encàrrec d'elaborar un mapa de formació circense a Catalunya a partir de les realitats existents, i de consensuar un pla de formació que abasti des de la Formació Superior fins a la iniciació circense a l'escola primària, passant pel lleure i els centres de Formació Elemental i Mitjana (les denominacions són, ara, per ara, estrictament provisionals). El mapa ha de contemplar, entre molts altres aspectes, la regulació i potenciació del centre de formació professional ja existent (Escola de Circ Rogelio Rivel), la creació de l'Escola Superior de les Arts del Circ (o Escola Nacional de Circ) i la integració de la formació circense en els ensenyaments obligatoris, així com en la vessant més lúdica de l'educació.

Concepció i finalitat de la Taula Mixta de Formació Circense

Partim de la base que la formació dels artistes i tècnics de circ és un objectiu cultural que s'ha de dissenyar i estructurar atenent tant a la concepció artística com al mercat i al progrés cultural i moral de la societat.

En conseqüència, la Taula Mixta de Formació Circense es constitueix per elaborar un projecte de formació que ha d'articular els dispositius legals i acadèmics necessaris per fer possible l'estructuració global dels ensenyaments de circ a Catalunya.

Seria desitjable que la Taula presentés el seu projecte de Formació en un termini màxim d'un any després d'haver estat constituïda. Aquest projecte

haurà d'incloure un calendari d'implementació i el pressupost o pressupostos corresponents.

Objectius generals de la Taula de Formació

1. Dissenyar el mapa de la formació circense a Catalunya.
2. Establir les línies mestres i els continguts curriculars de la formació bàsica, elemental i superior.
3. Establir els criteris acadèmics d'habilitació i acreditació del professorat.
4. Coordinar els continguts pedagògics i definir-ne la implementació per a cada una de les línies formatives (bàsica, elemental i superior).

Accions a desenvolupar per la Taula

1. Coordinar les administracions i entitats que actualment desenvolupen ofertes formatives de tècniques de circ, per tal de consensuar línies d'actuació i articular i coordinar les accions necessàries.
2. Conèixer, valorar i contrastar el camí seguit per altres arts escèniques en la regularització dels ensenyaments respectius.
3. Recollir i processar informació i documentació sobre els ensenyaments del circ en altres països.
4. Iniciar i fer el seguiment de les gestions necessàries per tal d'incloure l'ensenyament del circ als ensenyaments reglats i de lleure.
5. Fer la proposta al Departament d'Educació i a qui correspongui, del mapa escolar de formació de circ a Catalunya, a partir del qual s'hauran d'endreçar els currículums formatius en els diferents nivells, així com la xarxa de centres de formació.
6. Definir les línies mestres de la formació del professorat de circ i establir les mesures necessàries per a la normalització i regulació de la situació laboral d'aquest col·lectiu docent.

Composició de la Taula de Formació

En el procés de treball d'aquesta Taula hi han de participar, com a mínim, representants de:

- Departaments de Cultura i Educació de la Generalitat
 - Direcció General d'Ensenyaments Professionals, Artístics i Especialitzats.
 - Direcció General de Formació Professional
 - Institut Català de les Qualificacions Professionals

- APCC
- Escola de Circ Rogelio Rivel
- Institut del Teatre
- INEFC
- ESMUC
- Consorci d'Educació de Barcelona
- En el moment adequat, determinats representants de l'àmbit municipal

Donat que les competències en Educació no són exclusives del nostre Govern, caldrà preveure i planificar la possible col·laboració amb el ministeri espanyol d'Educación y Ciencia.

Mecànica inicial de treball de la Taula de Formació

Cal la implicació de tots els organismes privats i públics que han d'intervenir en el procés de creació del mapa formatiu de Catalunya.

Els instruments de què disposarà la Taula de Formació per iniciar la seva feina seran:

1. El present "Estudi sobre la Formació Circense a Catalunya", que amplia i desenvolupa les línies mestres i les propostes esbossades en un primer document de treball lliurat a l'Entitat Autònoma de Difusió Cultural el maig del 2007.
2. Informe sobre la situació actual dels ensenyaments artístics a l'Estat espanyol i a Catalunya (a elaborar pel Departament d'Educació).
3. "Estudi comparatiu de sistemes formatius i escoles de circ en l'àmbit internacional" elaborat per Xavier Fina (ICC) per encàrrec del Departament de Cultura.
4. Estudi "Espais de formació en circ", elaborat per Xavier Carbonell (SICS) per encàrrec del Departament de Cultura.
5. Eventualment, consultes i/o visites a escoles circenses peninsulars i de l'estranger, per exemple: Carampa, Alcorcón (Madrid); Châlons, Fratellini, (França); Circus Space (Londres); Mont-real, Moscou, Brussel·les, Rotterdam, etc.
6. Col·laboració d'especialistes amb experiència contrastada en la docència circense. Entre els especialistes possibles per a aquest assessorament, proposem inicialment els senyors Jan-Rok Achard, fundador i exdirector de l'Escola Nacional de Circ de Mont-real i

consultor en arts escèniques; Philippe Haenen, director de l'Escola Superior de les Arts de Circ de Brussel·les i coordinador de la Federació Europea d'Escoles Professionals de Circ (FEDEC); o Alexandre Del Perugia, pedagog d'acrobàcia i ex-director del Centre National des Arts du Cirque de Châlons (CNAC). No cal dir que aquesta nòmina és ampliable, a criteri tant de la Comissió de Formació de l'APCC com de la Taula Mixta de Formació.

Capítol 2.- Informació prèvia

2.1.- Concepció del circ

Espectacle que ens sedueix els sentits i ens omple d'emocions, el circ és l'intent de conquerir l'impossible, un camí a la recerca de la bellesa en el qual força, risc, agilitat, destresa i murrieria s'harmonitzen per aconseguir un calfred a l'espinada, una rialla espontània o una rendició incondicional. Per això hi ha qui diu que el circ és el compendi de totes les arts escèniques.

La mil·lenària tradició dels joglars, saltimbanquis, forçuts, acròbates i equilibristes, comuna a tots els pobles del planeta, es condensa i redefineix a mitjan segle XVIII en el circ eqüestre, un format d'espectacle instaurat pel sergent de dragons Philip Astley (Newcastle, 1742 – París, 1814) seguint una tendència en aquell moment incipient a Europa. Acabava de néixer el circ modern, denominat així per diferenciar-lo de les possibles connotacions negatives inherents al circ romà. Actualment, el circ modern es denomina *tradicional* o *clàssic* per distingir-lo del *circ contemporani*.

El circ contemporani és un corrent estètic nascut arran del declivi sofert pel circ tradicional a partir dels anys 60 del segle XX i que hem vist consolidar a l'últim terç del mateix segle. Malgrat que una part de la societat encara ho ignori, tant en l'expressió clàssica com en els formats contemporanis d'aquesta art escènica es condensa tota la història de la humanitat: dels equilibris funeraris dels maies a les proeses motoritzades del Cirque Archaos, la proximitat del circ Roncalli o l'arriscada espectacularitat aèria de Les Arts Sauts, l'esperit del circ ha exaltat sempre els valors més positius –i, doncs, irrenunciables– de l'ésser humà: repte, risc, bellesa, llibertat, amor, solidaritat i poesia. Amagat sota els lluentons del clown o impulsant l'escomesa de la trapezista, el circ resumeix la cosmogonia que ens alimenta des dels inicis de la Humanitat i ha estat tothora el reflex fidel dels seus progressos en tots els camps. Els equilibris i acrobàcies dels antics egipcis, les habilitats dels saltimbanquis de l'Edat Mitjana, els desafiaments dels genets *djiguites* del Caucas o les cabrioles de les nedadores dels espectacles aquàtics del Cirque du Soleil tenen en comú un fil invisible que els connecta directament amb el Cosmos.

Sebastià Gasch (Barcelona, 1897–1980), crític d'art i d'espectacles de referència imprescindible encara avui, sostenia que el circ és l'imperi de la veritat. En efecte, a diferència d'altres espectacles com el teatre, el music-hall o l'il·lusionisme, en el circ tot és autèntic perquè tot s'esdevé i es materialitza sempre a la vista del públic. En circ no hi ha mai trampa possible: un trapezista volant pot aconseguir o no el seu quàdruple mortal, però en la mil·lèsima de segon que separa totes dues possibilitats no hi ha marge per a l'engany. De la mateixa manera, la dansa hipnòtica dels objectes que un malabarista llança, recull i torna a impulsar en l'espai no admet truc ni falsificació. Al circ, si una acció no és reeixida, simplement no és.

El circ –continuem amb Gasch– “és una activitat humana que combina els jocs del cos amb els jocs de l'esperit”. Els del circ són una mena de jocs on el cervell ha de ser tant o més àgil que els músculs, són jocs en què la precisió i el rigor han d'anar de bracet amb la fantasia més desbocada per tal d'arribar a aconseguir, no ja el tòpic *encara més difícil*, sinó –i sobretot– una comunicació expressiva d'un contingut poètic alhora elemental i profund. La poesia consubstancial als jocs circenses és alhora elemental i profunda perquè neix de l'estricta senzillesa del gest d'uns artistes que, posant-hi la vida –i, de vegades, jugant-se-la–, saben aconseguir aquell instant d'emoció prodigiosament efímer i fugaç en què el seu art esclata amb tota la plenitud de les conquestes humanes.

L'art mil·lenari del circ, doncs, no és només una forma d'espectacle. El cronista i crític circense Jordi Elias (Barcelona, 1912–1972) afirmava: "El circ és, en essència, un misteri que es dirigeix a la vida instintiva i sentimental". I el sociòleg suís Jean Ziegler ha escrit: “El circ és el darrer vestigi d'un saber antic, existencial, iniciàtic”. Per la seva banda, el fotògraf francès Gilles-Henri Polge, especialitzat en les molt diverses formes de l'acrobàcia i l'equilibri, sosté que les diferents posicions dels acròbates en l'espai arrenquen de certes cerimònies rituals de les civilitzacions antigues i tenen relació amb tres tipus de forces: les celestes, les terrenals i les ocultes. Tenint en compte aquests i altres aspectes metaculturals, i convençut que hi ha una relació sistemàtica i perenne entre circ i estructura social, el circaire i semiòleg Paul Bouissac sosté: “El circ és el mirall on cada cultura es reflecteix, es condensa i transcendeix. Pot semblar que el circ se situa fora de la cultura, però, en realitat, n'ocupa el centre”.

En aquest primer terç del segle XXI, el circ és un moviment col·lectiu que té la voluntat de crear nous camins per a l'art de l'espectacle: sigui quin sigui el format de les produccions, els artistes i creadors circenses es mouen per retrobar les vies d'un veritable espectacle popular perquè entenen el contacte amb el públic com un autèntic privilegi. El circ no ha deixat mai de ser un art profundament humà, capaç d'adaptar-se a l'evolució de les mentalitats del públic. L'evolució que aquesta art escènica va fent a l'Europa occidental en les últimes dècades està marcada per una resposta a la societat de consum, per la no conformitat amb els prejudicis instal·lats en l'ordre artístic i social i per una aspiració a nous models de vida i de pensament. No voldríem haver d'insistir en el fet que ignorar o infravalorar el circ seria un error gravíssim, perquè estem parlant d'un espectacle que entra pels sentits i que, doncs, s'adreça i ofereix diferents nivells de lectura a tot l'arc social: el circ és per a l'infant i l'adult, per al ric i el modest, per a l'intel·lectual i l'ignorant, per al sensible i el matusser.

Autèntic camaleó de les arts escèniques, el circ ha estat sempre capaç d'assimilar i fer passar com a seus materials escènics manllevats d'altres àmbits, fins al punt de convertir-se en un art d'al·luvió que si d'alguna cosa pot presumir és precisament de la imprecisió dels propis límits. Atenent a les mutacions experimentades d'ençà dels acrobates perpetuats pels frescos egipcis, el més probable és que l'autèntica puresa del circ consisteixi precisament a mantenir el seu caràcter fagocitador i, doncs, a continuar sent el compendi i l'espai de confluència de totes les arts escèniques. En aquest aspecte, el circ contemporani no fa altra cosa que seguir la tradició fagocitadora del circ de sempre i, d'altra banda, si els circaires contemporanis s'acosten al teatre, a l'òpera, a la dansa i a les noves tecnologies, no és menys cert que coreògrafs com Philippe Decouflé o Josef Nadj, compositors com Carles Santos i directors com Bob Wilson o Georges Lavaudant (entre molts d'altres) s'apropien d'elements i d'iconografia circenses en les seves produccions, com ja abans havien fet Meyerhold, Genet o Artaud. En l'actual univers interdisciplinari, la simbologia, les tècniques i, sobretot, l'atmosfera i el poder de fascinació del circ són més vius que mai. Els valors artístics i antropològics, el solatge ancestral, la força lúdica, el patrimoni cultural i les possibilitats de futur que comporten les arts del circ és un actiu que cal salvaguardar i amplificar en benefici de la societat dels nostres temps, però també en benefici de les generacions futures.

2.2.- El circ a Catalunya: resum històric

De l'arribada del circ modern fins a la Guerra Civil

Un dels primers espectacles de circ eqüestre documentats a Catalunya és el del francès Jean Gadis Colman (Reus, Teatre Principal o de les Comèdies, 1789). Deu anys més tard s'exhibia al mateix teatre la companyia italiana de volantins de Francesco Frescara i Giacomo Chiarini, que durant la Quaresma del 1800 actuava en un solar adjacent al Teatre de la Santa Creu (avui Teatre Principal) de Barcelona. Frescara i Chiarini van tornar en temporades posteriors i van crear una gran afecció entre la societat barcelonina. Si pensem que en aquella època, en què la societat catalana vivia immersa en la Revolució Industrial, els espectacles en voga eren el sainet popular, la nova comèdia burgesa i les funcions d'ombres i titelles, podem deduir que l'arribada d'un espectacle que exaltava tant la força i la bellesa de l'ésser humà com les innovacions del maquinisme i la presència d'animals exòtics havia de gaudir per força d'un gran predicament. El circ es va convertir en un espectacle eminentment popular, com ho demostren la gran quantitat de locals que es van adaptar o es van construir de bell nou durant el segle XIX i XX per exhibir-hi la nova fórmula d'espectacle.

Barcelona va ser una de les places més importants en els circuits europeus de la gran època circense d'entreguerres i només cal mirar les xifres de recaptació del Cirque du Soleil per comprovar que encara ho és avui. La capital catalana ha estat i continua sent una plaça cobejada per grans empresaris estatals i empreses estrangeres com el Circ de Moscou, Circus Oz, Circus Ocelot, Circ d'Etiòpia o l'esmentat Soleil. L'any 1968 se celebrà a Barcelona el IV Congrés Mundial d'Amics del Circ presidit per Sebastià Gasch i amb el català Charlie Rivel com a vedet de l'espectacle. Les anteriors edicions d'aquest Congrés s'havien celebrat a Londres, París i Kaiserslautern, dada que explicita la importància de la capital catalana en l'àmbit circense internacional. El públic barceloní ha tingut fama de molt entès, com demostra la famosa frase del pallaso suís Grock mentre preparava un número nou a Marsella amb el clown Antonet per estrenar-lo al Circ Alegría: "Si agradem a Barcelona, agradarem a tot arreu".

Catalunya ha estat recorreguda en totes direccions per una munió de circs ambulants i moltes ciutats dels Països Catalans han tingut edificis que programaven indistintament circ, teatre i altres espectacles (Reus, Vilanova i la Geltrú, Alacant, Alcoi, Ciutat de Mallorca, Oriola, Dénia i València, entre d'altres). De tots, el més important i el que ha generat més afecció ha estat

l'Olympia (rebatejat Olimpia pel franquisme), actiu entre 1924 i 1947. L'alçament dels militars feixistes el 1936 obrí un llarg període de tres anys en què l'activitat circense, com tantes altres, quedà pràcticament anul·lada: la guerra no facilitava gens la itinerància de companyies circenses pel país i, d'altra banda, la Generalitat republicana esmerçà els esforços en el terreny cultural potenciant els espectacles que poguessin generar un més alt nivell de conscienciació social i nacional, com ara el teatre o el cinema.

Dels anys 40 al circ contemporani

Després de la guerra civil, tant Sebastià Gasch a les pàgines de la revista 'Destino' com Jordi Elias a 'Hoja del Lunes' i 'El Mundo Deportivo' van deixar constància de l'auge qualitatiu i la gran acceptació popular que el circ va tenir a Catalunya a les dècades dels 40 i 50. Però la creixent implantació de la televisió, els canvis socials i el mateix estancament d'artistes i empresaris ja havien començat a provocar en el circ europeu una crisi artística i econòmica que es va radicalitzar al final d'aquella dècada, fins al punt que moltes empreses circenses d'arreu d'Europa van fer fallida. El públic s'havia deixat d'interessar per un espectacle d'atraccions que s'assemblaven massa a les d'un segle abans i que com a única novetat en els programes incorporaven cantants de moda o succedanis televisius.

Inexistència d'un circ tradicional català

Si no tinguéssim en compte la particular història política del nostre país, podria resultar paradoxal que, amb una afició circense tan arrelada en el nostre públic, una nòmina tan considerable d'artistes autòctons i un entorn teòric que ha donat noms reconeguts internacionalment com els crítics Joan Tomàs, Sebastià Gasch o Jordi Elias, Catalunya no hagi tingut empreses de circ tradicional. Com també pot semblar una paradoxa que, sense una tradició empresarial autòctona, Catalunya hagi estat el bressol i sigui el referent del circ contemporani peninsular.

Hi ha, tanmateix, raons de caire lingüístic, econòmic i, sobretot, polític, que poden aclarir totes dues paradoxes. És un tema en què caldria aprofundir acadèmicament i seriosa, però de moment podem apuntar una dada decisiva i determinant: Catalunya perd la Guerra de Successió contra la corona castellana el 1714 i, amb el Decret de Nova Planta (encara no abolit oficialment avui), perd el poder polític, religiós i cultural, i s'instaura una planificada restricció en l'ús públic de la llengua catalana. Així, quan en el pas del segle XVIII al XIX, el circ modern inventat per Philip Astley el 1768 entra a la

península, els models culturals ja s'inspiren o (directament o indirectament) en l'àmbit circense madrileny. D'altra banda, els cavalls (fonamentals en l'espectacle de circ eqüestre i llavors directament vinculats a l'exèrcit) estan controlats per l'exèrcit espanyol i prenen auge les escoles eqüestres de Jerez i Sevilla (i Viena, l'escola eqüestre de la qual està fortament influenciada per l'espanyola).

No és fins a l'aparició del circ contemporani que el circ es concep i s'expressa en català: la primera empresa itinerant va ser el Circ Cric (1981–82), al qual van seguir, el 1997, el Circ Raluy amb una proposta d'estètica tradicional i, la temporada 2003-2004, un intent de Monti & Cia. amb l'efímer Circ Grottesco. Cal tenir molt en compte, també en aquest context, la gran feina feta per l'Ateneu Popular de Nou Barris, les produccions circenses del qual s'han fet gairebé sempre en la llengua pròpia del país malgrat el fort substrat castellanoparlant dels artistes i tècnics que hi han participat.

El circ contemporani català

No és casual que el naixement del circ contemporani a la Catalunya de mitjans dels anys 70 del segle XX coincideixi amb la mort del dictador Franco i la pressió popular que va forçar la transició a la democràcia i la recuperació de l'aiguallit poder autonòmic de què actualment disposem. El circ contemporani neix a Catalunya immers en un bulliciós seguit de circumstàncies històriques i socials que condicionen i afaiçonen fortament el tarannà de les produccions artístiques d'una generació caracteritzada per les ànsies de llibertat covades durant una dictadura inacabable. Són els temps de l'Assemblea de Catalunya i dels concerts multitudinaris de Raimon, Llach i Pi de la Serra al Palau d'Esports de Barcelona organitzats de manera gairebé clandestina i amb la presència dels incipients líders polítics. Són els temps de l'eslògan "Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia", de les manifestacions d'actors i de la "presa del poder" que va significar el Grec '76. Són els temps, en definitiva, en què Catalunya encara subscribia Dylan quan cantava que "els temps estan canviant".

El naixement i el desenvolupament del circ contemporani català no es produeix a les carpes de circ, sinó en el context de regeneració teatral i social que viu el país. Recollint el dens llegat del teatre independent, a partir de 1975 Catalunya experimenta un fort moviment de renovació de les arts parateatral, al qual no és aliena la conquesta del carrer per part dels grups d'animació nascuts sota l'ègida d'Els Comediants. En aquesta òrbita, l'octubre de 1976 la companyia la

Tràgica presenta *Tripijoc Joc Trip*, un espectacle de pallasos basat en tècniques acrobàtiques, la primera mostra visible de circ contemporani català.

Tripijoc Joc Trip era un símptoma de l'imaginari que la societat catalana havia anat escenificant en la clandestinitat amb tot un seguit d'ingredients sorgits d'un pòsit estrictament autòcton: el carnaval, el teatre independent, la festa popular i el teatre de carrer, tot un seguit de manifestacions recuperades després d'una guerra i d'un llarguíssim període de privacions de tota mena, incloses les culturals. *Tripijoc Joc Trip* formava part del mateix brou artístic de Comediants, Joglars, Música Urbana, Carles Santos, Els Picatrons, Planxet i Sia, Xesco Boix, el Col·lectiu d'Animació, Albert Vidal, Putxinel·lis Claca, el Ballet Contemporani de Barcelona, les beceroles de Cesc Gelabert i, poc després, el Circ Cric i La Fura dels Baus.

El Circ Cric va tenir la virtut d'aglutinar les energies d'un seguit de petits grups de carrer com Vitore e Nani, Boni & Caroli, Germans Poltrona, el Doctor Soler, Circ Sèmola, Circ Perillós i molts altres. A pesar d'una existència tan curta (1981-1982), la primera aventura del Cric té una importància cabdal en els següents capítols de la història del circ català, perquè significa el primer intent reeixit de regenerar l'espectacle circense a Catalunya i un decidit pas endavant per a la definició d'un circ català que s'expressa en català i amb un llenguatge escènic contemporani.

En tot aquest moviment és decisiu el suport i l'apadrinament d'alguns personatges d'alta significació cultural com Xavier Fàbregas, Joan Brossa, J. V. Foix i Joan Miró, entre d'altres. Per la seva banda, Brossa impulsava l'any 1983 una renovació del music-hall català amb figures com el mag Hausson, l'estriptisista Christa Leem, el faquir Kirman, el poeta visual Pep Bou, el ventríloc Selvin, el transformista Manel Barceló i el pallaso Tortell Poltrona.

En l'assentament i evolució del circ contemporani català hi juguen un paper primordial unes infraestructures fràgils, creades sobre la marxa i sense recursos, però que tenen, en canvi, l'esperit i l'energia necessaris i suficients per canalitzar les inquietuds artístiques que comencen a eclosionar. Parlem de locals com El Llantiol, la Cuina de les Arts o la Cúpula Venus i de festivals com la Fira de Tàrraga, la Fira de Circ de La Bisbal, el Festival Internacional de Pallasos de Cornellà, la Marató de l'Espectacle i la Fira de Circ Trapezi.

El 1991, els nous artistes de circ catalans veuen la necessitat d'agrupar-se i funden l'Associació de Circ de Catalunya (ACC), operativa fins el 1998. Mentre va existir, l'ACC va editar 'Repista de circ', una revista modesta però eficaç que

va ser la primera després de la desaparició de la magnífica *Circo* que el cronista circense Jordi Elias havia editat mensualment entre 1956 i 1962.

Moltes companyies catalanes que fan espectacles a base d'una o més especialitats de circ han estat i són molt sol·licitades a Europa i Amèrica. Sense ànim de fer un llistat ni exhaustiu ni cronològic, podem citar els malabaristes sobre rodes Boni & Caroli, Els Galindos, Petit Circ de Carrer, Desastrosus Circus, La Família Ramírez, Escarlata Circus, Circo Imperfecto, Circ Perillós, els equilibristes Marco & Polo, la contorsionista d'origen basc Ane Miren, l'acròbata a la perxa xinesa Ignasi Gil, el faquir Kirman, els malabaristes El Negro i el Flaco o els olímpics Els Atenes i Els Atlas. En trapezi destaquen la barcelonina Pili Serrat, els mallorquins Res de Res & Blanc i la trapezista i acròbata a les teles Fura.

El 2001, i dirigits per Joan Font (qui ja havia excel·lit el 1999 dirigint una companyia d'acròbates del Circ de Pequín a l'espectacle *El Sol d'Orient*), els Comediants estrenen *Bi*, un espectacle circense de fusió integrat per una companyia acrobàtica de l'escola manxú de Qiqihaer (Xina), la tropa de pallassos Monti i Cia. i actors i músics catalans. Amb música de Saki Guillem, escenografia i vestuari de Joan Josep Guillén i coreografies de Montse Colomé i Andreu Bresca, *Bi* va tenir una bona acollida nacional, estatal i internacional.

En l'especialitat de pallassos, abans de fundar els Germans Totó amb la sueca Rose-Marie Risto, l'august Manel Vallès ja havia triomfat als més prestigiosos circs europeus, primer amb els Hermanos Martini i després amb els Martini-Llata (1957-1976). A més del ja esmentat Tortell Poltrona, tenim noms com Claret Clown, Cia. Ínfima La Puça, Marcel Gros, Els Pepsicolen, Sobrepera, Els Excèntrics, Leandre, Merche Ochoa, Àlex Navarro, Pepa Plana, etc. A banda de l'esmentada col·laboració amb Comediants, Monti i Cia. ha donat un vernís nou a les entrades tradicionals de pallassos amb espectacles com *Clàssics* (1996), *Klowns* (1997), *Utopista* (1999), *Fools-Folls* (2000), *Pallassos de Nadal* (2001) i *El Fòrum 2000 i pico* (2002).

2.3. Panorama artístic i professional del circ a Catalunya el 2008

Com hem vist anteriorment, a Catalunya hi ha una secular tradició de circ, i avui, malgrat totes les dificultats de mercat, infraestructura i formació, tenim empreses i companyies d'una qualitat considerable. Com arreu del món occidental, avui a Catalunya coexisteixen fórmules tan distintes com el circ clàssic i el circ contemporani, alguns circs itinerants amb carpa i petites companyies que s'exhibeixen en teatres o a l'aire lliure. Les diferències entre aquestes fórmules es reflecteixen en diversos aspectes: artístic, logístic, de producció i explotació i, fins i tot, en els plans ètic i deontològic. Per explicitar-ho, basti recordar que a Catalunya el públic pot triar entre maneres d'entendre el circ tan variades com les del Raluy, el Cric, l'Americano a 3 pistes, l'Italiano, Monti & Cia, Desastrosus Circus, Els Galindos, Els Excèntrics, Àlex Navarro, Fura, Leandre i una llarga llista de solistes i companyies.

Els treballs d'acostament i/o hibridació presentats en els últims anys per alguns dels nostres creadors són una mostra de les moltes possibilitats interdisciplinars que se'ns obren actualment en aquest sentit, amb resultats que conviden a l'optimisme. Ens referim a espectacles com *Sama*, *Samaruck*, *Suck*, *Suck*, del músic i compositor Carles Santos (2002); *Ga-gà*, de la ballarina i coreògrafa Marta Carrasco (2005); alguns muntatges de La Fura dels Baus; alguns dels dirigits darrerament per Joan Font com *Bi*, de Comediants i la Companyia Acrobàtica de Qiqihaer (2002), i *Uuuh!*, ficció teatral de Gerard Vázquez sobre una vivència real de Charlie Rivel (2005); *Tranuites* de Llach i Danés al TNC (2006), *Rodó* de l'Ateneu Popular de Nou Barris (2005, Premi Nacional de Circ), o *Homeland* d'Enclave Dance Company dirigit per Roberto Oliván amb alguns artistes catalans (2007).

Sembla evident que diversificar més les arts del circ i interrelacionar-les amb altres disciplines artístiques (pintura, narrativa, arts gràfiques, cartellisme, música, poesia, videoart...) és un bon camí de creixement. Però, a més, cal afrontar amb valentia el risc de cercar noves fórmules expressives dins del mateix àmbit del circ, dins la pròpia tradició d'un espectacle que ha perviscut durant milers d'anys i que sempre s'ha sabut adaptar com un guant als canvis estètics i socials.

A Catalunya es poden detectar –més que no en països com França, Alemanya, Itàlia, Suïssa o Anglaterra– notables diferències de qualitat tècnica entre les produccions de circ clàssic i les de circ contemporani, malgrat que, al nostre

país, la comparació amb el circ clàssic només es pot fer amb el Circ Raluy. La mitjana de qualitat dels espectacles del Raluy és molt acceptable i, si bé se'ls podria exigir més d'ambició escènica, és cert que la proposta de format reduït i l'estètica d'inicis del segle XX els proporciona una personalitat inqüestionable que, de moment, els fa fer prou bon paper. Com hem dit, malauradament no tenim altres empreses de circ tradicional per comparar-les amb les nostres companyies de circ contemporani, perquè les altres fincades a Catalunya (el Circo Italiano de la família Rossi-Deros, el Circo Americano a 3 pistes dels també italians Faggioni, l'Universal de l'austríac Burkhard i encara d'altres) ni es plantegen cap exigència artística visible ni tampoc la catalanització dels seus horitzons.

El que sí que pot observar actualment l'espectador català són les diferències qualitatives entre les nostres produccions i les dels circs estrangers que ens visiten. Salta a la vista que cap companyia catalana no pot demostrar el domini acrobàtic dels artistes del Circ de Moscou o els asiàtics de l'espectacle *Asiana* (circ clàssic) o, entre els contemporanis, l'holandès Ronaldo, el quebequès Éloize, l'australià Oz, el polonès Ocelot o els francesos Les Arts Sauts, Que-Cir-Que o les produccions de l'escola de circ de Châlons. Això per no referir-nos a la tècnica, sempre impecable, dels artistes dels espectacles del també quebequès Cirque du Soleil. El nostre circ contemporani no tan sols va coix quant a la tècnica, sinó que també presenta visibles limitacions expressives i de seducció escènica.

Dit això, cal afegir immediatament que, malgrat que no estiguem en condicions de suportar gaires comparacions amb les companyies estrangeres, el nivell tècnic d'alguns dels nostres artistes i grups és cada cop més elevat i les posades en escena són cada cop més exigents, dos factors que incideixen favorablement en la repercussió en el públic, que a Catalunya s'ha multiplicat considerablement en els últims anys. El més admirable d'aquests augments qualitatiu i quantitatiu és que els nostres artistes els van assolint havent d'aprendre l'ofici i tirar endavant sense mitjans, sense infraestructures econòmiques, amb un circuit de treball molt precari i, fins fa ben poc, sense cap mena de política cultural circense per part del nostre govern.

Sense mitjans, amb una formació en precari i amb uns circuits d'exhibició agafats amb pinces, alguns artistes i grups del circ contemporani català posseeixen una tècnica de molt bon nivell i una imaginació de trinxera que els permeten posades en escena o en pista cada cop més madures. A més,

generen públic en proporcions creixents i estimulants i molts d'ells ja fa anys que es projecten internacionalment.

Molts grups han tingut una vida efímera, però no és el cas dels artistes, que han anat saltant d'un grup a l'altre a la recerca de noves experiències, nous intercanvis i nous plantejaments. Són artistes que, ja sigui creant en solitari, treballant en petites companyies o bé integrats a l'espectacle en carpa itinerant del Circ Cric, obren un ventall de propostes estètiques que auguren un futur ple de possibilitats. La introspecció gairebé zen d'espectacles com *Catorce*, *El corazón del ángel*, *Azoth*, *Solve o et coagula*, de la trapezista Fura; la hipnòtica domesticació de boles del malabarista Sebas a *Cartón Combo*; la vitalitat que, abans junts i després per separat, escampen Boni i Caroli; la descàrrega energètica dels espectacles dels Galindos; la perseverança tot terreny dels Desastrosus Cirkus; els arrodonits espectacles de companyies com Àticus-Tilt!; la investigació en les tècniques del funambulisme i el malabarisme (i en maquinària escènica) del *Locomotivo* de Manolo Alcántara; l'irònic minimalisme de propostes com *Llenties i Marabú* dels Escarlata Circus; la perfecció tècnica del número de quadrant aeri del duo Irration□I; l'elegant capacitat de joc de Los Herrerita; o la tremenda hilaritat amb què el quartet Los Gingers posa en pista equilibris, ball, acrobàcia i malabars, són només algunes característiques d'alguns noms triats a l'atzar, sense voluntat exhaustiva ni jeràrquica, però que dibuixen un panorama creatiu divers i potent. Com divers i potent és el panorama dels pallassos, ja sigui en solitari, en parella, en trio o en tropa. Per recordar només alguns noms: Leandre, Pepa Plana, Ínfima La Puça, Marcel Gros, Àlex Navarro, Tortell Poltrona, Els Excèntrics, Christian Atanasiu, Monti & Cia i Alba Sarraute.

En els últims anys s'ha començat a valorar la figura del director (o posador en pista), una feina que, per diverses i òbvies raons, les companyies havien delegat sempre en els mateixos artistes. És un pas més cap al circ d'autor, camí on es troben actualment creadors com Manel Trias, Merche Ochoa, Marceline Khan, Jordi Perillós, Iris, Leandre Ribera o Joan Font.

És precisament la diversitat d'aquest conjunt de característiques el que ha fet que molts governs es decidissin a situar el circ a primera línia de les seves prioritats en política cultural. Així ho va fer en el seu moment el ministre francès de cultura Jack Lang amb els esplèndids resultats avui celebrats per tothom, i tampoc no és casual que un grup d'arreplegats que es feia dir Les Échassiers de Saint-Paul es convertís en la multinacional Le Cirque du Soleil gràcies a un

impuls inicial del ministeri de cultura quebequès. En podríem citar més exemples i arribaríem a la conclusió que no cal inventar la sopa d'all, sinó observar què han fet altres països i mirar d'adaptar-ho a la nostra concreta realitat social, cultural i nacional.

Ara que en el pla internacional les creacions circenses són a l'avantguarda de les arts escèniques, cal protegir el nostre circ perquè els resultats artístics es puguin equiparar als d'altres països. I, a l'hora de planificar aquesta protecció, cal tenir en compte tant l'especificitat concreta del circ com els valors artístics, socials, filosòfics, recreatius, culturals i pedagògics que converteixen aquest art en un entreteniment lúdic i formatiu apte i útil per a totes les capes socials i per a públics de totes les edats.

El mercat del circ català

El Pla Integral de Circ anunciat pel conseller de Cultura Joan Manuel Tresserras el març del 2007 és un projecte que beneficiarà culturalment tot el país i que, bo i que hi han de col·laborar d'altres institucions (administracions locals i comarcals, diputacions...), és una iniciativa que ha d'impulsar i liderar el departament de Cultura (amb la col·laboració d'altres departaments de la Generalitat i tots els altres organismes que sigui necessari: no es poden estructurar els currículums d'una formació circense reglada i homologada sense el Departament d'Educació, per posar un exemple, ni projectar un circ estable a Barcelona sense la màxima col·laboració de l'ajuntament, per posar-ne un altre).

El Pla contempla l'estat actual i les vies de solució d'aspectes tan crucials com els ajuts a les companyies, els circuits d'exhibició i les qüestions fiscals i laborals –aspectes que no detallem en aquest estudi en estar ja desenvolupats en el Pla–. Però sí que volem deixar apuntat un concepte que va sorgir durant les Jornades de Formació organitzades per l'APCC el novembre del 2007 i en el qual van estar plenament d'acord els diferents ponents internacionals que hi van participar: la imprescindible relació entre escoles de circ i mercat de treball.

Del primer mercat que cal parlar és de l'immediat: Catalunya, la resta de l'Estat i Europa. La premissa, elemental, és la mateixa en tots tres casos: el mercat és el marc en què s'han de moure els projectes artístics dels alumnes sorgits de les nostres escoles. Cal, ja de bon principi, una intensa complicitat amb el mercat. Cal que tant les companyies en actiu com els programadors coneguin què es va fent a les escoles i, al seu torn, que els alumnes coneguin totes les

possibilitats, totes les companyies i tots els espais d'exhibició en funcionament. I, a més, que vegin el màxim d'espectacles possible. Complir aquesta elementalitat és fer tocar de peus a l'alumne, mostrar-li la realitat del que serà el seu medi natural en acabar els estudis, evitant així que el pas de l'escola al mercat de treball sigui traumàtic. D'altres sectors, com l'informàtic o el químic treballen ja en aquesta direcció (Universitat Pompeu Fabra i 22@, sense anar geogràficament més lluny).

2.3.1.- El circ com a activitat de lleure i com a eina de cohesió social

El circ és un acte de fe en les possibilitats de l'ésser humà, un joc en què intervenen intensament el cos, la ment i l'esperit. Comporta indubtables valors estètics, però també d'altres valors de caire ètic i social (multiculturalitat, rigor, disciplina, autoexigència, generositat, esperit de superació, esperit d'equip, etc.). El crític Sebastià Gasch afirmava: "en el circ tot posseeix una elegància, una puresa de línies i una harmonia que rarament trobem en altres diversions". És gairebé automàtic concloure, doncs, que la formació dels artistes de circ depassa la finalitat laboral o mercantil pròpia d'altres ensenyaments per convertir-se en un afer d'interès social i, en alguns casos, d'interès nacional. Així ho han entès a través dels temps (per bé que amb diferents matisos de caire social i/o ideològic), les escoles de circ xineses, coreanes, soviètiques, franceses o quebequeses.

Amb l'aparició del circ contemporani la pràctica d'aquest art s'obre a sectors de població que descobreixen en el circ la possibilitat de practicar exercicis i habilitats que des de sempre havien despertat sorpresa i interès pel grau de dificultat, risc i emoció. Ens trobem davant d'un art amb una forta connotació popular i que desperta de forma natural l'interès no només de ser contemplat, sinó també l'interès de practicar-lo, de mirar d'aconseguir allò que desafia les lleis físiques i que requereix una habilitat superior a la que tenen el comú de les persones.

L'interès físic que desperta el circ (especialment en nens i joves) i la dificultat tècnica que comporta la pràctica de les diferents disciplines, unida al seu gran potencial artístic i d'expressió, fa que aquest art sigui una eina especialment atractiva per als monitors, educadors i treballadors socials en general, i que cada cop més s'utilitzi com a mitjà educatiu, no només per a persones en situació de risc social, sinó també en projectes lúdics i socials de caràcter més general. Aquesta vessant educativa del circ, universalment definida com circ social, s'ha consolidat com una eina molt útil en la transformació personal i social en zones especialment pobres i marginals i s'està demostrant especialment vàlida a l'Amèrica del Centre i del Sud¹.

¹ Parlem del circ, però d'altres activitats físiques realitzades en equip, com els castellers, són també una valuosa eina d'integració social creadores d'esperit unitari, com ha descobert recentment (i pensa aplicar immediatament) el govern xinès arran de la gira que els Castellers de Vilafranca han fet el gener de 2008 al país andí.

En els últims anys, el circ social ha anat guanyant importància també a Catalunya, on mostra una vitalitat molt notable i una presència social que cada cop més va en augment. D'una banda, molts dels nous artistes amb inquietuds i voluntat de participació es mostren especialment motivats per posar la seva tècnica i els seus coneixements circenses al servei de la transformació social i del desenvolupament de les persones i de les zones més desfavorides. D'altra banda, treballadors i agents socials van comprovant que sempre que s'utilitza el circ com a eina educativa, aquest té un alt poder motivador i és altament eficaç a l'hora de generar processos que permeten potenciar les capacitats de les persones i estimular-ne el desenvolupament.

Entre les experiències més significatives realitzades a Catalunya cal destacar els tallers de circ duts a terme al Masnou entre 1983 i 1985 pels germans Toni i Piti Español, una activitat subvencionada per Justícia Juvenil de la Generalitat i plantejada inicialment com una activitat de vacances. En aquella experiència pilot que desembocava en un espectacle en carpa al Saló de la Infància (amb tots els ets i uts i amb una orquestra en directe, l'Orquestrina Galana), al costat d'adolescents i joves que es plantejaven el taller com unes vacances i/o una formació artística complementària, hi van participar adolescents i joves acollits al que popularment es coneixia com "la Prote" (Tribunal Tutelar de Menors). Els autors d'aquest estudi coneixem de primera mà els efectes altament positius que l'experiència va tenir en el progrés personal i en la reinserció d'aquestes persones. Malgrat l'èxit (artístic i social) obtingut, aquesta experiència no s'ha tornat a repetir per manca de finançament posterior i, tal vegada, per manca de voluntat política.

2.3.2.- La formació dels artistes

Fins al 1999, en què va començar a operar l'Escola Rogelio Rivel¹, a Catalunya (contràriament a la formació reglada que tenim en teatre, dansa, música, disseny o arts plàstiques) els artistes de circ s'havien hagut de formar a base de cursets o bé matriculant-se directament en escoles de circ a l'estranger.

Però, un cop acabada la formació de base que proporciona aquesta escola de circ, per poder cursar estudis de nivell superior els futurs artistes han de marxar de Catalunya i aconseguir ingressar en alguna de les escoles superiors existents a Europa, on la durada dels estudis sol ser de tres anys. El percentatge d'alumnes de la Rogelio Rivel que han seguit estudis en escoles superiors ha estat, fins el curs 2005/2006, del 32%.

L'Escola Rogelio Rivel és membre de la Federació Europea d'Escoles Professionals de Circ (FEDEC) i imparteix dos cursos de formació base. El curs 2006-2007 va posar en marxa un curs d'especialitat adreçat a persones que ja dominen alguna tècnica de circ i que volen crear un número.

L'Escola de Circ Rogelio Rivel, doncs, possibilita que joves amb la inquietud de formar-se en les arts del circ hagin pogut iniciar la trajectòria de futurs professionals sense haver de marxar de Catalunya. Però hi ha hagut, i hi continua havent, importants limitacions per a un/a jove que vol estudiar circ al nostre país. En primer lloc, cal destacar el greuge comparatiu que pateix respecte als estudiants d'altres arts escèniques, greuge que ve donat per la manca de reconeixement institucional quant a la formació en les arts del circ. La inexistència a Catalunya de titulacions en aquest camp aboca el jove que pren aquesta opció a una possible *marginalitat* en una societat que valora el nivell sociolaboral de l'individu a partir de la titulació adquirida. Per treballar com artista de circ, igual que passa en la resta de les arts, la titulació acadèmica importa relativament poc, però disposar o no d'un títol acadèmic adquireix molta importància a l'hora de plantejar-se una possible reorientació laboral i una inserció que amplii el ventall més enllà de l'ofici d'artista (per exemple, per impartir classes de circ en un centre reglat quan arriba l'hora de retirar-se).

Els costos econòmics son també un factor important que dificulta l'accés a la formació circense. El jove que, malgrat la discriminació social que suposa la no obtenció de cap títol acadèmic, decideix iniciar la seva formació professional de

¹ Fundada per l'Associació de Circ (privada) que porta el mateix nom.

circ a Catalunya, ha de fer front a un cost important¹, que no pot alleugerir amb l'obtenció de beques a causa de l'esmentada no regularització dels ensenyaments. Només els joves que decideixen ampliar estudis a l'estranger poden optar a les beques de formació que concedeix el Departament de Cultura de la Generalitat, però, paradoxalment, en cap cas pot aconseguir una beca per estudiar circ al seu propi país.

És del tot evident que per arribar al nivell de què gaudeixen les altres arts escèniques a Catalunya, i per entrar definitivament amb un bon nivell qualitatiu i competitiu en el concert circense internacional, al circ català li cal urgentment estructurar un mapa formatiu que organitzi els ensenyaments circenses en un recorregut que s'iniciï en la formació del lleure i passi per les formacions de base i de grau mitjà per culminar en l'Escola Superior de les Arts del Circ.

¹ L'augment d'aportació econòmica del Departament de Cultura de la Generalitat fet a partir de l'any 2006 a l'Escola de Circ Rogelio Rivel ha fet possible que aquesta escola hagi rebaixat el cost dels cursos als alumnes de manera important. El cost del curs 2007/2008 és de 2.030 € per als alumnes de 1r i de 1.760 € per als de 2n curs.

2.4.- Diferents orígens i filosofies de la formació circense

Ja hem comentat anteriorment que la necessitat dels ensenyaments circenses estructurats es produeix en plena crisi del circ clàssic i coincideix amb el moment en què es comença a esquarterar la transmissió de les tècniques, els números i el mateix esperit circense en les nissagues tradicionals.

Algunes d'aquestes escoles de circ han nascut de la voluntat institucional. D'altres, en canvi, han nascut perquè la necessitat crea l'òrgan, impulsades des del mateix sector circense (són els casos de l'Accademia del Circo di Verona i la Rogelio Rivel de Barcelona, per exemple).

És important constatar certes diferències ètnicoculturals entre Orient i Occident pel que fa a la funció i a la incidència de l'espectacle circense en la societat. A Occident impera el lliure mercat, mentre que les grans potències circenses orientals planifiquen i controlen la producció dels espectacles de circ (i, en conseqüència, també les escoles) com un afer d'Estat. Així, el clima i el ritme de les escoles en aquests països és d'una extraordinària exigència cap a l'alumne, mentre que, comparativament, aquests factors són més relaxats en la cultura i el mercat occidentals.

És ben cert que, en totes les cultures, la feina de l'artista de circ demana rigor, mètode i exigència, que són requisits indispensables per convertir aquest ofici en art escènica. Però a les esmentades diferències entre els cirks d'Orient i Occident, en el cas dels artistes de circ de l'òrbita comunista (podem citar la Xina, Mongòlia, Corea del Nord i l'antiga Unió Soviètica) se n'hi afegeix una altra de signe estrictament polític. Encara avui, aquests països utilitzen l'art (i, doncs, també el circ i els seus artistes) com a cohesiu social i instrument de propaganda. Els artistes de circ no deixen de ser instruments al servei de l'Estat, un número més que una persona. En conseqüència, els futurs artistes entren a les escoles de circ als 5 o als 6 anys, i hi reben una formació completa però amb un control i un dirigisme que des de la nostra òptica només podem veure com autoritaris. Vista amb ulls occidentals, la consideració d'aquesta estructura cap a l'artista com a ésser humà s'assembla molt a l'alienació de la persona. I no tan sols mentre dura la formació: durant tota la seva vida artística estan constantment controlats pels seus entrenadors (a més dels comissaris polítics que els acompanyen a les gires i que els filtren les declaracions a la premsa, aspecte que podríem detallar en profunditat amb exemples viscuts).

És clar que un tan elevat grau de control i d'exigència permet a aquests països arribar a proeses físiques probablement superiors a les del circ occidental i aportar a les arts del circ tot d'innovacions d'ordre artístic i de maquinària

escènica francament espectaculars. Però només cal anar al festival de Montecarlo per adonar-se que, al costat dels números europeus o americans, la perfecció tècnica dels números orientals va indefectiblement acompanyada d'una fredor en la posada en pista que tomba d'esquena. I no hem de perdre de vista el fil·ling, perquè el circ és, per sobre de tot, comunicació emotiva.

A les I Jornades de Formació organitzades per l'APCC el novembre del 2007 es van tocar aspectes teòrics i històrics (Raffaele De Ritis), organitzatius (Philippe Haenen, FEDEC) i pràctics (escoles de Brussel·les, Chatèllerault, Châlons, Carampa i Rogelio Rivel).

Donat que l'estudi elaborat pel gabinet de Xavier Fina aprofundeix suficientment en l'anàlisi estructural de diferents sistemes formatius que poden servir de referència analítica a la Taula Mixta de Formació de Circ, ens permetem no repetir-nos entrant-hi en detall. Considerem, però, interessant, pel que té de valor contrastant de les diverses realitats culturals i socials, exposar un extracte del recorregut històric i teòric que el professor De Ritis va efectuar en la seva ponència "Panoràmica crítica de la formació circense a escala mundial" (I Jornades de Formació de Circ, 10 de novembre 2007).

- El desenvolupament social i industrial propicia el naixement de la burgesia. Apareix el concepte de lleure i s'extenen els jocs de societat, el comerç de la música popular, etc. Paral·lelament, es desenvolupen les disciplines esportives. A través de l'esport, entren a l'àmbit de l'espectacle grups aliens a les famílies tradicionals, i hi introdueixen noves disciplines.
- Els primers textos teòrics sobre circ són d'inicis del segle XX i són, precisament, esportius: *Acrobatica e atletica*, d'Alberto Zucca (1902) i *L'acrobatie et les acrobates*, de Georges Strehly (1903).
- En les disciplines d'acrobàcia a terra, dansa a la corda fluixa, exercicis aeris, malabars moderns, bàscula, bicicleta acrobàtica, etc., no hi ha formació, sinó evolució de virtuosisme, de la qual es nodreix el mercat.
- Els intel·lectuals i artistes soviètics són la base per a la futura formació de circ. Cap al 1930 es crea la primera escola soviètica de circ. Els inicis no són espectaculars, però amb els anys l'ensenyament pren forma i es desenvolupa un mètode per formar planificadament i científicament els

artistes. Els números de circ comencen a denotar proesa física i recerca artística. Els primers resultats es veuen als anys 50 del segle XX.

- El 1956 es fan les primeres gires.
- Als anys 70 s'obre l'Studio de Moscou, amb artistes professionals dedicats a la creació de números.
- A l'Est, el circ és bàsicament atletisme artístic.
- Durant la crisi circense europea dels anys 60 i 70, els joves artistes europeus estan més preocupats per la gestió diària que no pas per formar nova gent.
- Se sol afirmar que el "nouveau cirque" ha nascut a França, però De Ritis creu que aquest fenomen obeeix més aviat a una revolució planetària i posa exemples com Holanda, Austràlia (Circus Oz i altres) o els Estats Units, amb els happenings i performances i el redescobriment de les velles tradicions al servei de les noves avantguardes (reutilització de la *commedia dell'arte*, etc.). La gran explosió del trapezi volant que veiem als films EUA va molt lligada a tècniques desenvolupades a les universitats nord-americanes.
- Es refereix especialment al naixement del circ contemporani català (que De Ritis coneix mitjançant l'exposició i el catàleg "Circ contemporani català, l'art del risc" organitzada pel Krtu al CCCB el 2006) i l'emmarca en la "revolució circense planetària" tot destacant les característiques específiques del nostre circ.
- Remarca la confusió artística existent entre circ i espectacle de carrer, però admet que cada vegada hi ha més intenció de formar artistes per fer espectacles específicament de circ.
- A l'Amèrica del Nord, Mont-real significa el primer model de formació.
- Al continent europeu (França) es produeix la primera iniciativa de formació circense promoguda institucionalment: l'École de Cirque de Châlons sur Marne.

- A Itàlia són els circs tradicionals els que demanen la formació per als seus nens, que tenen temps d'aprendre a llegir i escriure però no per aprendre circ. Així neix l'Accademia del Circo.
- A França s'ha produït un enfocament artístic dels estudis de circ com a laboratori artístic. Durant un cert temps no han parlat d'artistes de circ, sinó d'actors de circ. Han produït una novetat per al mercat internacional del circ, espectacles amb la direcció artística confiada a coreògrafs externs. Són espectacles que no han anat dirigits al mercat habitual del circ, sinó al mercat de l'alta cultura.
- A Itàlia, els professors són de famílies circenses, com la majoria dels alumnes. L'ensenyament no té un sentit artístic determinat ni contempla la interdisciplinarietat, però en surten grans números de circ que guanyen premis a Montecarlo.
- *“Passem d'un extrem a l'altre: ¿desenvolupar la personalitat artística o ensenyar només la tècnica? Cal obrir un debat, s'ha d'escollir entre l'un o l'altre, no es poden compaginar tots dos sistemes. També cal mirar el mercat: què agrada més? Hi pot haver una transversalitat, diferents vies? Parlo del punt de vista del mercat perquè hem de reflexionar sobre què pot generar una escola.
El gran èxit del Théâtre Zingaro, de Bartabàs, o els espectacles de James Thierrée ens avisa que no podem considerar negatiu el concepte de mercat, perquè de vegades no exclou els esforços per la recerca i la qualitat”.*
- Tant Itàlia amb el seu sistema tradicional (no interdisciplinari, per limitacions culturals dels impulsors i per limitacions de temps dels alumnes), com França (amb un sistema que exclou del tot el circ tradicional) són perillosos. És bo l'exemple de l'escola Annie Fratellini, que barreja artistes en actiu (professors) i alumnes. Que tots els professors no hagin viscut la vida de circ (com passa en alguns casos a França), pot esdevenir una mancança.
- La primera pregunta que ens hem de plantejar és quina evolució ha de tenir una escola en base al seu territori. ¿S'ha d'enriquir una tradició que

ja tenim? Cal examinar el mercat i veure cap on han d'anar els projectes que surtin de l'escola. Calen números clàssics? Hi ha circuit? Treballar a esdeveniments, a la TV? L'escola ha de formar alumnes, però també ha de preveure com podran situar-se en el mercat nacional i l'internacional.

- Què és més prioritari: expedir diplomes, o agafar la responsabilitat de fer avançar un art universal com és el circ?

Algunes consideracions

Al parer dels autors d'aquest estudi, que a Occident el circ pugui ser un art nascut de la personalitat lliure de l'artista depèn, com a mínim, de dos paràmetres: la formació i les lleis del mercat. Podríem parlar del mercat i de les seves suposades necessitats, així com de la radical diferència entre espectacle de consum i art de l'espectacle, un tema que per si sol mereix una reflexió general de política cultural, però que deixem apuntat per a més endavant –per a no gaire més endavant–. Centrem-nos per ara únicament en quin tipus de formació volem per als nostres artistes de circ. O, dit en futur, com volem que sigui el circ català del segle XXI. Perquè cal tenir en compte que els alumnes d'una hipotètica Escola Nacional de Circ que s'inaugurés, posem per cas, aquest 2008, no es graduarien fins al 2011-2012 i, doncs, no serien creadors plenament madurs abans del 2015. Cal començar a pensar ara mateix, doncs, no tan sols quin nivell d'ensenyaments físics i teòrics han de rebre els nostres futurs artistes, sinó –i sobretot– a quina mena d'esperit artístic hem d'intentar que s'adscriuïn. ¿Hem de fabricar executors de números, com fan algunes escoles franceses i quebequeses, o hem de fer un seguiment personalitzat de cada alumne i formar-lo com a creador i intèrpret tot potenciant-ne socràticament la individualitat?

Els autors d'aquest estudi no voldríem ni màquines humanes de fer circ ni fotocopiadors de números. Entenem que la renovació de les arts del circ no es pot fer sinó a partir del coneixement profund de la tradició (una tradició que neix del fons dels segles i passa pel l'esperit nòmada dels espectacles fets sota les estrelles i al voltant del foc, per la *Commedia dell'arte*, per la llibertat vital dels còmics ambulants, per *l'alegria que passa*, pels circs itinerants que han travessat Europa al llarg dels segles XIX i XX. Sostenim que només una formació integral, àmplia i personalitzada, pot fer néixer creadors i intèrprets que puguin renovar de debò les arts de la pista, unes arts en què creiem, fonamentadament, que aquest país hi té molt a aportar.

Capítol 3.- Situació actual a Catalunya i propostes de futur

3.1.- Introducció

A causa del creixent interès per les activitats de formació de circ i pel circ en general, aquesta art escènica s'ha anat incorporant en diferents àmbits de l'ensenyament, formal i no formal, i abasta tant infants com joves, adults o persones i col·lectius amb dificultats especials. L'atracció que exerceix el circ, els valors que comporta la seva pràctica, el paper educatiu que pot tenir en la formació integral de l'individu i, en definitiva, el seu atractiu lúdic i estètic, fan que cada cop més arribi a més persones i augmenti la seva presència social.

En aquest capítol 3 de l'estudi es pretén mostrar la situació actual de la formació circense a Catalunya en els diferents àmbits. De ben segur que el recull d'experiències que presentem no les abasta totes, però pensem que serveix per reflectir-ne un ampli ventall, amb les diferents tipologies quant al tipus d'activitat formativa i els exemples més significatius. Pel que fa als objectius i les accions plantejades de cara a la seva consecució, repetim-ho, són propostes obertes, subjectes a l'anàlisi i al debat.

Com a gran repte a plantejar en el futur, tenim el d'ordenar, millorar i ampliar els diferents espais i àmbits en que es realitzen activitats de circ a partir de tabular l'impacte que suposen en els aspectes artístic, educatiu, lúdic, demogràfic i territorial, així com el seus objectius, ja siguin de simple satisfacció, de realització personal o de formació artística professional.

A partir del coneixement de la realitat hem de ser capaços de projectar accions encaminades a organitzar i millorar la qualitat dels ensenyaments de cara a què més enllà del primer (i molt positiu) nivell de gaudi i creixement personal, es creï un planter d'alumnes capacitats per continuar una formació professional que el pot dur a una escola de grau mitjà i/o, finalment, a l'Escola Superior de Circ.

3.2.- Centres especialitzats en formació de circ

La informació detallada d'aquests tipus de centres ja la dóna l'estudi de Xavier Carbonell *Espais de formació en circ*, elaborat des del SICS (Serveis de Comunicació i Investigació Socials), però no podem deixar de citar els diferents centres especialitzats que hi ha a Catalunya, ja que pensem que aquesta realitat ha de ser la base a partir de la qual s'ha d'iniciar una política de suport a la formació circense que garanteixi el manteniment i la consolidació dels pocs centres actuals especialitzats en formació de circ. El suport a aquests centres no només és important per garantir el manteniment de l'oferta formativa actual, sinó també per l'efecte referent i dinamitzador que fan en el seu entorn territorial o com a exemples inspiradors que poden motivar la posada en marxa d'altres projectes semblants.

A Catalunya hi ha diferents tipus de centres, tant pel que fa a l'àmbit formatiu que abasten com pel grau de consolidació o pel volum mateix de cada un dels projectes. Si parlem dels centres de referència a Catalunya, hem de parlar dels Tallers i l'Escola Infantil de l'Ateneu de Nou Barris i de l'Escola de Circ Rogelio Rivel, ubicada també a l'Ateneu, l'única escola amb un programa de formació professional adreçat a joves que es plantegen iniciar una trajectòria de futurs artistes professionals de circ. Tots dos centres desenvolupen un paper dinamitzador molt important pel que fa a la posada en marxa d'altres activitats formatives de circ, no només a Catalunya, sinó també, per efecte mimètic, en altres llocs de l'Estat espanyol.

Relació de centres

- **Associació Escola de Circ Rogelio Rivel.** Creada l'any 1999, membre de la Federació Europea d'Escoles Professionals de Circ (FEDEC)

Referència fonamental en la formació professional de circ a Catalunya, l'Escola de Circ Rogelio Rivel, gestionada per l'Associació de Circ Rogelio Rivel, des que es va crear ha estat l'única escola de formació a Catalunya amb una oferta de dos cursos de formació base per a futurs artistes de circ. El curs 2006/2007 es va posar en marxa un curs d'especialitat adreçat a persones que ja dominen alguna tècnica de circ i que volen crear un número.

A més de la formació professional que ofereix l'Escola, s'hi porten a terme altres programes i projectes de formació en les arts del circ d'un abast molt important, tant pel que fa al nombre d'alumnes com al volum d'activitats desenvolupades.

Programes formatius de l'Associació:

- Escola de Circ Rogelio Rivel. Escola professional de formació base en les arts del circ. 2 cursos de formació base i 1 curs d'especialitat.
- Formació permanent. Programació anual de 14 tallers regulars i 30 d'intensius de diferents disciplines de circ.
- Diversos projectes i activitats formatives externes per a escoles, instituts, associacions, centres penitenciaris, centres educatius de menors, ajuntaments...

➤ **Ateneu Popular de Nou Barris.** Creació l'any 1977

Centre cultural pioner a Catalunya en l'oferta de formació estable i regular de circ, i també un referent en temes generals de circ. L'Ateneu ha estat un agent dinamitzador que ha generat multitud d'iniciatives al voltant del circ. Els tallers regulars de trapezi i d'acrobàcia, que es van fer al llarg de 15 anys, van ser la llavor a partir de la qual es va crear l'Escola de Circ Rogelio Rivel.

El projecte de l'Ateneu entén el circ com una eina educativa i de transformació de l'entorn, com una pràctica amb capacitat terapèutica, de transmissió de valors i coneixements tècnics.

Projectes educatius al voltant del circ que s'hi porten a terme:

- Escola Infantil de Circ. Nivells d'iniciació, preescola i escola per a nens i nenes de 6 a 14 anys. Tant pel volum d'activitat com pel nombre de participants, aquesta escola destaca notablement entre els pocs centres infantils de formació de circ.
- Escola Juvenil de Circ. Adreçada a joves de 14 a 17 anys, alguns dels quals han estat alumnes de l'Escola Infantil.
- Taller de circ amb persones adultes amb discapacitat intel·lectual del Centre Ocupacional Can Carreras.
- Tallers de circ amb infants. Es realitzen de forma continuada amb els diferents casals infantils dels barris propers de l'Ateneu amb nens i nenes de 6 a 12 anys.

- Tallers de circ amb adolescents. Adreçat fonamentalment a l'alumnat d'entre 12 i 16 anys de l'IES La Guineueta de Nou Barris.
- Tallers de circ a les escoles. Activitat extraescolar iniciada aquest curs, realitzada en escoles dels barris propers a l'Ateneu.
- Tallers de circ a mida. Normalment coordinats amb altres entitats que han detectat adolescents i/o joves amb característiques concretes en els quals es vol intervenir.
- Tallers externs. Es fan a l'Ateneu o fora, de manera esporàdica i puntual per encàrrec d'una altra entitat.
- Taller obert. Espai lliure de trobada i intercanvi per a la pràctica de les tècniques de circ.

- **Associació de Professionals de Circ de Catalunya (APCC).** Creació l'any 2004. Formació especialitzada adreçada a professionals del circ.

Un dels objectius de l'APCC és el d'oferir als professionals del circ cursos especialitzats d'alt nivell que responguin a les necessitats i a les demandes del sector. D'acord amb aquest objectiu, entre les activitats de l'APCC es programa cada any algun d'aquests tipus de cursos. La imminent posada en marxa del Centre de Creació de Circ al Fòrum de Barcelona, també impulsada per l'APCC, ampliarà les possibilitats de formació contínua per als professionals.

- **Gimnàs Los Athenas.** Escola d'acrobàcia creada l'any 1985.

Iniciativa privada de la parella acrobàtica Los Athenas que ofereix classes en grup i/o individuals adreçades tant a professionals com a aficionats, amb diferents nivells i per a totes les edats.

- Acrosport i acrobàcia a terra
- Acrobàcia aèria
- Acrobàcia per a professionals
- Cursos de diferents tècniques de circ

- **Teatre Estudi Víctor Hernando - Antic Riereta Teatre.** Escola de teatre creada l'any 1982.

Aquesta escola de teatre, que en anys anteriors ja comptava amb un apartat de circ en l'oferta de cursos, va iniciar l'any 2007 un programa de formació complet d'una durada de dos anys de formació base i un d'especialitat.

- Formació d'actors de circ. Dos cursos i tercer curs d'especialitat. Curs d'inici 2007/2008.
- Escola Infantil i Juvenil de Circ.

➤ **Escola de circ infantil Quina Gràcia**

Creada el 2002, s'ubica a l'IES Gala Placídia, al barri de Gràcia de Barcelona.

➤ **Escola infantil de dansa i circ La Sala.** Ubicada al barri de Sants de Barcelona i posada en marxa el curs 2007/2008.

- Tallers regulars de dansa, acrobàcia, equilibris i malabars
- Tallers de circ

➤ **Associació Llançadora.** Granollers. Creació l'any 2005

Associació creada per la companyia La Capsa de Sol, que fa cursos regulars de circ per a nens, joves i adults en una antiga fàbrica tèxtil habilitada de Granollers. Porten també a terme, principalment al Vallès Oriental, tallers de circ a diverses escoles i centres culturals.

- Taller regular de circ per a nens i joves
- Tallers i activitats de circ puntuals

➤ **Associació de Circ Magnet.** Creada l'any 2004, Vilanova i la Geltrú.

Magnet neix del taller obert de malabars de l'associació Endimari i de l'organització de l'espai "Golfes Circ" del Trapezi/Vilanova 04. Aquesta associació té com a objectiu mantenir una programació i activitats circenses durant tot l'any a Vilanova: formació, festivals, trobades, intercanvis, cabarets i espectacles de circ i un espai situat al Pavelló Vell de les Casernes per poder practicar-hi circ. Actualment, aquesta associació ha deixat de portar a terme activitats de formació.

Activitats de formació 2006

- Taller obert de malabars
- Acrobàcia de circ
- Monocicle

- Composició corporal i vocal d'un personatge

➤ **Escola de clown de Barcelona.**

Única escola a Barcelona especialitzada en l'art del pallaso. Ofereix formació en profunditat amb professors de diferents mètodes.

- Programa de formació molt ampli en l'art del pallaso, tant pel que fa als aspectes pràctics com als teòrics.

➤ **CRAC (Centre de Recerca de les Arts del Circ).** Creació l'any 1995

El CRAC és la seu estable del Circ Cric. Està ubicat a Sant Esteve de Palautordera, a la falda del massís del Montseny, i està dirigit pel conegut pallaso i empresari de circ Tortell Poltrona. El centre té com a objectiu facilitar la creació i producció de circ contemporani i, en un futur immediat, fetes algunes obres de condicionament i millora de les instal·lacions actuals, es planteja també la programació de cursos especialitzats de tècniques circenses adreçats a professionals del sector. El CRAC és, des la seva creació, un espai de circ en què es produeixen i es difonen espectacles de circ. Entre les activitats que porta a terme hi ha el programa per a escoles de primària, que es desenvolupa cada any i al que ja han assistit més de 120.000 nens i nenes. Properament, es planteja ampliar aquest programa a centres d'ensenyament secundari.

Objectius de futur

- Consolidar els projectes que ja existeixen actualment, especialment l'Escola de Circ Rogelio Rivel, centre referent pel que fa a la formació professional de nous artistes. Cal prendre com a punt de partida el que ja existeix, aprofitar l'experiència adquirida i les potencialitats de cada una de les experiències amb vista a la posada en marxa d'altres projectes.
- Estudiar amb l'Escola Rogelio Rivel i el Departament d'Educació l'adequació dels estudis que s'imparteixen actualment per aconseguir una titulació que reconegui la formació professional que ja s'esta fent.

- Crear una política de beques adreçades a joves que iniciïn la seva trajectòria com a futurs artistes de circ.
- A partir del criteri d'equilibri territorial, crear les condicions favorables per a la consolidació i creació d'altres centres especialitzats en la formació de circ. És important fer notar que, en la majoria dels casos, la demanda de formació és molt superior a les places disponibles. Artistes i companyies de circ haurien de jugar un paper molt important a l'hora de posar en marxa nous projectes.
- Potenciar i facilitar el paper dinamitzador dels centres de formació circense en el territori on s'ubiquin.
- Donar suport i potenciar l'oferta formativa que garanteixi el reciclatge i el perfeccionament dels professionals.
- Establir criteris respecte al reconeixement del professorat de circ i posar en marxa una política de reciclatge i formació de formadors adreçada als professors actuals i a artistes interessats, per tal les necessitats actuals i futures en els diferents nivells formatius.

3.3.- Centres d'altres ensenyaments artístics no reglats

Pràcticament en totes les escoles de teatre es fan cursos de pallaso. Algunes integren en els programes formatius l'aprenentatge de tècniques específiques de circ. És el cas dels tallers d'acrobàcia i trapezi d'El Timbal i el taller de circ d'El Galliner, en què el circ s'ha consolidat com a activitat regular i ha adquirit importància per ell mateix. En alguns casos els cursos de tècniques de circ són introduïts de forma complementària o com a reforç en els programes de formació de l'actor.

Relació de centres amb formació circense

➤ **Estudis escènics El Timbal (Barcelona)**

Aquesta escola té 38 anys d'experiència i és pionera a introduir una formació teatral amb esperit contemporani. Des que es va crear parteix d'una concepció integral de l'actor i incorpora en la formació disciplines com el mim, l'expressió corporal, el claqué, la dansa, l'acrobàcia i el trapezi.

- Tallers anuals i monogràfics d'acrobàcia i de trapezi
- Taller per a joves de teatre-circ
- Tallers intensius d'estiu de circ

➤ **Formació i investigació teatral La Casona (Barcelona)**

La Casona, fundada l'any 1980, centra els criteris pedagògics en el Mètode de les Accions Físiques de Constantin Stanislavski. Aquesta escola fa d'aquest mètode el seu senyal d'identitat en la formació d'actors i en el seu programa pedagògic preveu algunes disciplines circenses.

- Incorpora les assignatures de malabars i d'acrobàcia en el curs integral de formació de l'actor.

➤ **Estudi Nancy Tuñón. Formació de l'actor (Barcelona)**

Creada l'any 1976, aquesta escola forma actors amb la idea que puguin adaptar-se tant al teatre com al cinema o a la televisió. Fora del Pla de formació de l'actor, l'escola ofereix cursos complementaris opcionals entre els quals n'hi ha un d'acrobàcia.

- Curs complementari d'acrobàcia (20 hores) programat també a l'estiu.

➤ **Centre de formació teatral El Galliner (Girona)**

Escola gestionada per l'Associació Gironina de Teatre (AGT), creada l'any 1990. El Galliner és l'única escola de teatre de les comarques gironines que ofereix una formació global continuada i ja plenament consolidada. Entre la seva oferta hi ha un curs de tècniques de circ pensat perquè els alumnes descobreixin diferents tècniques circenses.

- Curs regular de tècniques de circ (malabars, trapezi, xanques, acrobàcia...)
- Cursos intensius de caps de setmana

➤ **Aula de Teatre de Lleida (Lleida)**

L'Aula Municipal de Teatre va néixer l'any 1981 i va acabar especialitzant-se com escola de teatre. Gestionada actualment per l'associació cultural Aula de Teatre, està formada per un equip de 25 professors i professores i compta amb més de 700 alumnes que utilitzen les instal·lacions municipals on s'ubica l'escola. Entre la molt variada oferta formativa, hi ha també monogràfics de circ que s'ofereixen com a assignatura optativa als alumnes del Curs preprofessional d'art dramàtic.

- Monogràfic trimestral de tècniques de circ

➤ **Al Trot. Escola de teatre de la Garrotxa (Olot)**

Produccions Trapa i l'Associació Juvenil Nas van crear l'escola de teatre Al Trot, que ofereix tallers regulars de caràcter anual, tallers intensius de caps de setmana i activitats a escoles de la zona. La seva oferta s'adreça a infants, joves i adults i abasta tant nivells d'iniciació com de perfeccionament per a professionals.

- Taller regular de tècniques de circ (acrobàcia, malabars i equilibris)
- Tallers intensius de circ
- Tallers a escoles

Objectius de futur pel que fa a centres especialitzts en formació de circ

- Fomentar activitats de cara a donar a conèixer els valors i el món del circ als alumnes d'escoles de teatre, i els valors i el món del teatre als alumnes d'escoles de circ, amb l'objectiu d'acostar i complementar aquestes dues arts escèniques que tenen tant en comú.
- Facilitar acords de col·laboració pedagògica i intercanvi de professorat entre escoles de circ i escoles de teatre.

3.4.- Formació en el lleure i circ social

Com hem desenvolupat al punt 2.3.1, en els últims anys el circ ha augmentat significativament la seva presència com a activitat educativa i de lleure. També a Catalunya aquest fet s'ha donat de forma notable i tot fa suposar que seguirà una progressió ascendent en el futur. Aquesta circumstància es deu, d'una banda, a la necessitat que tenen els treballadors del lleure de trobar noves tècniques per a l'oci educatiu i activitats innovadores que motivin la població a l'hora d'ocupar el temps, i, d'una altra banda, al fet que la pràctica del circ facilita treballar valors educatius fonamentals com l'ajuda mútua, la solidaritat, la disciplina, el contacte físic, la generositat, el treball en equip... I tot a partir d'una actitud de joc en què l'activitat física, el repte i la creativitat són la base de l'acció. La valoració que tant els educadors com els participants fan dels resultats que s'obtenen quan s'incorporen activitats de circ en el temps de lleure és normalment molt positiva, motiu pel qual el circ està guanyant cada cop més terreny en aquest àmbit educatiu.

El circ, en la seva vessant de formació i, especialment, en el temps de lleure, significa un volum de feina molt important per a un gran nombre d'artistes i companyies de circ, que troben en aquestes activitats un complement econòmic molt significatiu i suposa una part important en la seva vida laboral.

Les activitats recollides en aquest estudi són el resultat d'una primera prospecció i recull d'informació sobre aquest tema. Caldria, però, estudiar amb més detall el volum d'aquest tipus d'activitats i l'impacte que suposen per tal de conèixer més detalladament el volum quantitatiu i qualitatiu d'aquest segment d'activitat.

3.4.1.- Formació en el lleure

Deixant de banda les activitats de les escoles i centres específics de formació de circ (que apuntem al punt 3.2, Centres especialitzats en formació de circ), hi ha activitats formatives en temps de lleure en els àmbits següents:

- Centres cívics i culturals, ateneus i casals de joves

Cada cop són més els centres d'aquest tipus que programen tallers permanents, trimestrals o intensius al voltant del circ, especialment en les programacions adreçades a joves. Entre aquests centres, n'hi ha alguns amb programació regular (com el Casal de Joves de les Corts i el Centre

Cívic Drassanes, especialitzat en arts escèniques, a Barcelona); Ca l'Estruc (Sabadell); el Centre Cívic la Fàbrica (Sta. Eulàlia de Ronçana), etc. Cal fer notar també els tallers regulars de trapezi que es fan a l'espai de creació Kubic i al local de l'associació RAI, tots dos a Barcelona.

- **Activitats extraescolars i de vacances**

Normalment, aquest tipus d'activitats s'incorporen a l'oferta d'extraescolars de les escoles de primària. És habitual que les organitzin les AMPA (associacions de mares i pares) i s'utilitzen les instal·lacions escolars fora de l'horari lectiu. Són activitats d'iniciació al circ, que poden consistir en tallers d'un dia, tallers trimestrals o la programació regular d'un taller de circ al llarg de tot l'any. Aquest tipus d'activitats en el lleure són les que, en els últims anys, estan creixent més significativament i suposen l'acostament del circ a un nombre molt important de nens.

- **Tallers puntuals de circ**

Són tallers puntuals de circ a aquells que tenen una durada de 2 o 3 hores i que es fan en festes majors i altres esdeveniments festius, socials, cívics, culturals, etc. Normalment estan organitzats per ajuntaments i/o altres administracions, associacions i entitats ciutadanes, centres escolars, etc. Tenen un caràcter festiu, de descoberta i de primer contacte amb algunes disciplines de circ com malabars, xanques, rola-rola, funambulisme, trapezi, monocicle, etc. A Catalunya, aquests tallers són molt nombrosos i bàsicament els duen a terme companyies i artistes de circ.

- **Festivals, trobades i altres manifestacions circenses**

Trapezi, La Bisbal, Curtcircuit, Marató de l'espectacle... Pràcticament, en totes les programacions de festivals i trobades de circ, s'hi incorporen activitats formatives en forma de tallers d'iniciació, de perfeccionament i/o d'intercanvi, que s'adrecen tant al públic en general com a persones iniciades i professionals.

Recull d'experiències de circ en el lleure

Com a mostra indicativa de l'interès del sector del lleure per les activitats formatives de circ, presentem un recull d'algunes activitats portades a terme en temps de lleure al llarg del curs 2006/2007 i que pensem que reflecteix les diferents tipologies d'aquest tipus d'activitat.

- **Diumenges de circ a l'escola de circ Rogelio Rivel.** Espai-taller de Circ Familiar. Portat a terme a la carpa de l'Associació de Circ Rogelio Rivel.
- Cicle de **tallers de circ per a famílies** a Gràcia i Sants, dins del projecte "Temps de barri, temps educatiu compartit". L'organitzen l'ajuntament de Barcelona i la fundació Jaume Bofill, i se n'ocupa l'Associació de Circ Rogelio Rivel.
- **Tallers de circ amb infants a l'Ateneu de Nou Barris**, adreçats i coordinats amb centres de lleure infantil de Nou Barris.
- **Tallers extraescolars de circ a 6 escoles** dels barris de Roquetes, Trinitat, Canyelles i Verdum del districte de Nou Barris de Barcelona. Projecte de l'Ateneu de Nou Barris.
- **Tallers de circ per encàrrec de l'Ateneu de Nou Barris**, realitzats en funció de les demandes o de les necessitats detectades.
- **Taller infantil de circ** a l'Escola Vedruna de Tona. AMPA de l'Escola Vedruna.
- **Curs regular de tècniques de circ** al CEIP Giroi de La Garriga, portat a terme per la companyia La Capsa de Sol.
- **Extraescolar de circ** a l'escola Monsenyor Gibert de Sant Fruitós de Bages. Taller anual adreçat a nens i nenes de 1r a 6è, amb espectacle final.
- **Taller de circ per a infants** al CEIP Progrés de Badalona.
- **Taller extraescolar** al CEIP Font d'en Fargas del Carmel (Barcelona). Taller regular portat a terme per l'Associació Rogelio Rivel.
- **Casal d'estiu de circ** al CEIP Salvador Espriu de Granollers. Organitzat per l'AMPA a través de la companyia La Capsa de Sol.
- **Tallers de circ** a Vielha-Mijaran (l'Aran). Organitzats per la Companyia Simpatia amb el suport de l'Ajuntament.
- **Taller de malabars** a l'Escola Angeleta Ferrer de Mataró. 2 mesos. A través de Gog i Magog com a empresa de serveis.
- **Tallers regulars i tallers intensius de l'Escola de circ Rogelio Rivel.** 14 tallers regulars i 30 d'intensius de diferents disciplines, adreçats a adults i joves a partir de 16 anys.
- **Tallers de circ a centres de formació en arts escèniques.** Oferta detallada al punt 3.3.
- **Tallers de circ a Ca l'Estruc** de Sabadell. Oferta de tallers anuals adreçada a nens i joves. Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Sabadell a través de l'Associació de Circ Rogelio Rivel.

- **Taller de circ anual** a l'equipament Cívic Delta del Llobregat del barri de Sant Cosme (El Prat de Llobregat). Ajuntament a través de l'Associació de Circ Rogelio Rivel.
- **Taller regular de trapezi fix** a l'espai de l'associació RAI (C/ Carders, 12 de Barcelona).
- **Taller regular de trapezi fix** a l'espai de creació Kubic de Poble Sec (C/ Magallanes, 61 baixos de Barcelona).
- **Taller de trapezi i teles** al Centre Cívic Cotxeres Borrell de Barcelona.
- **Cursos trimestrals de diferents disciplines de circ** al Centre Cívic Drassanes de Barcelona, especialitzat en arts escèniques.
- **Curs regular de tècniques de circ** al Centre Cívic La Fàbrica de Sta. Eulàlia de Ronçana. Portat a terme per la companyia La Capsa de Sol.
- **Taller d'equilibris acrobàtics** adreçat a joves a l'Ateneu Llibertari de Berga. 2 mesos. A través de l'Ajuntament.
- **Espai d'iniciació i autoaprenentatge de tècniques de circ i tallers** al Casal de Joves de les Corts (Barcelona). Tallers d'iniciació i perfeccionament.
- **Taller de circ** al mes juliol a Palau-solità i Plegamans. Regidoria de Joventut de l'Ajuntament.
- **Taller d'equilibris acrobàtics** al casal de joves El Kanal (Artés). 2 mesos.
- **Taller "Tastet de circ"** al casal de joves El Kanal (Artés). 3 setmanes.
- **Taller de malabars i equilibris acrobàtics** al local per a joves La Turbina de Sallent. Ajuntament.
- **Taller de malabars i equilibris acrobàtics** a Sant Joan de Vilatorrada. 2 mesos. A través de Gog i Magog com a empresa de serveis.
- **El circ a les Freixes.** Un dia d'activitats de circ a les instal·lacions de Tot Circ a Copons (Alta Anoia). Aquesta companyia també organitza tallers puntuals allà on li demanen.
- **Tallers de circ d'Artixoc.** Tallers d'aprenentatge i desenvolupament social a través de les arts.
- **Tallers puntuals de circ.** Hi ha un nombre indeterminat –però molt elevat– de tallers d'una a tres sessions en escoles, esdeveniments socials i culturals, celebracions, festes... Només durant el curs 2006-2007, l'Associació de Circ Rogelio Rivel va impartir 29 tallers d'aquest tipus.

És, d'altra banda, molt interessant el "Programa de Foment de la lectura al Bibliobús" del Servei de Biblioteques de la Diputació de Barcelona. Aquest programa (que acosta el servei bibliotecari a municipis de menys de 3.000

habitants per tal de fomentar l'hàbit de la lectura entre els més menuts i introduir-los al coneixement de les arts, la ciència i les innovacions tecnològiques), el curs 2004-2005 va tenir el circ com a centre d'interès ("Circ al Bibliobús"), amb un complet dossier de propostes pedagògiques adreçades a les escoles.

Companyies amb propostes de formació

Cada cop són més les companyies amb interès a fer formació. Algunes, encara avui minoritàries, disposen d'espais propis per portar-hi a terme les activitats. En la relació que presentem, en recollim una mostra a tall d'exemple, que per la seva història i significació pensem que són destacables. Cal tenir present, però, que són moltes més les companyies que complementen l'activitat artística amb la de formació.

- Circ Menut (la miniescola de circ ambulant). Projecte iniciat l'any 2007.
 - Programació variada i simultània de tallers infantils de circ impartits dins d'una petita carpa ambulant de 7x5x5 m.
- Companyia Simpatia. Creada l'any 2003 i establerta a l'Aran
 - Taller estable de circ a Vielha-Mijaran. Amb col·laboració de l'Ajuntament. Inici l'any 2005
 - Tallers de circ a diferents escoles, ajuntaments i festes de la Vall d'Aran
- La Capsa de Sol
 - *La Llançadora*: Local propi a Granollers, amb programació d'activitats
 - Tallers regulars i puntuals de circ per a escoles i centres de lleure
 - Casals d'estiu de circ
- Companyia El Circ Petit, a Pineda de Mar (Maresme)
 - Escola de circ, en procés de posada en marxa, ubicada en una carpa. Amb col·laboració de l'Ajuntament.
- Tot Circ. Creada l'any 1986 i ubicada a Copons (Alta Anoia)
 - Jornada el circ a les Freixes
 - Taller de circ
- Àlex Navarro i Caroline Dream.
 - Cursos intensius de pallassos a Catalunya, la resta de l'Estat i alguns països de l'Amèrica del Sud
- Desastrosus Cirkus. Companyia creada l'any 1989, establerta a Barcelona i pionera, juntament amb Tot Circ, a fer tallers de circ
 - Taller de circ

- Circ de les Musaranyes. Creada l'any 2000 i ubicada a Reus
 - Taller de circ
 - Taller de bicicletes impossibles
- Cia. Passabarrets, ubicada a l'Alt Camp
 - Taller de circ
 - Taller-espectacle *La Berta*
 - Cursos de pallasso, d'equilibris acrobàtics i de malabars
- El Negro y el Flaco
 - Tallers per a escoles, centres culturals o grups específics
 - Tallers de circ i malabars
 - Tallers de teatre i pallasso

Empreses de serveis educatius i del lleure amb oferta d'activitats formatives de circ

Un fet significatiu que ens indica l'interès i la demanda d'activitats de circ en l'àmbit de l'educació i del lleure és la constatació que en els últims temps algunes empreses, especialitzades en la prestació d'aquests tipus de serveis, hagin incorporat activitats formatives de circ en la seva oferta general.

- Serveis Educatius Eix
 - Conèixer històries al voltant del circ: orígens, evolució i anècdotes.
 - Aprendre tècniques de circ: equilibris, acrobàcia, pallasso, etc.
 - Construcció i assaig de malabars
 - Construcció i assaig de xanques
 - Taller de màgia
 - Taller de mim
- E2 Promoció del Lleure i l'Esport
 - Dintre de les activitats extraescolars de circ: Taller de circ i malabars
- Aprèn Jugant SL. Serveis Educatius
 - Activitat extraescolar de circ
- SENFO. Empresa del sector del lleure
 - Extraescolar d'iniciació al circ (Vilassar de Mar)
- Cerco. Serveis educatius
 - Dintre dels tallers i sortides d'un dia ofereix "Circ a les Freixes"

- ÀBAC Serveis pedagògics
 - Cerca monitors de circ per a activitats extraescolars

3.4.2.- Circ social

Dintre de l'àmbit de l'educació en el lleure, cal diferenciar, pels aspectes específics que comporta, el que convenim a definir com a circ social. Es tracta d'una activitat de caràcter eminentment educatiu que pretén utilitzar el circ com a eina per treballar habilitats socials i obrir noves possibilitats en la vida dels nens, joves, i no tan joves, amb la idea de generar processos de desenvolupament personal i social des d'una perspectiva integral.

Recull d'experiències de circ social

A Catalunya s'estan portant a terme, des de fa uns quants anys, diversos projectes de circ social:

L'ONG Pallassos sense Fronteres

Es va fundar l'any 1993 i va néixer com a conseqüència de la necessitat manifestada per un col·lectiu d'educadors que desenvolupaven un programa d'educació per la pau a escoles de Catalunya. El febrer de 1993, l'artista de circ Tortell Poltrona va actuar al camp de refugiats de Veli Joze (Savudrija) de Croàcia. Després d'aquella experiència, que va demostrar la utilitat de les activitats artístiques i socioeducatives per millorar la situació psicològica de poblacions en conflicte (especialment els nens i nenes), es van establir les bases per la constitució de l'entitat.

Avui, Pallassos sense Fronteres és una associació internacional de caràcter humanitari formada per pallassos, artistes de circ i d'altres arts escèniques i socis solidaris. És un marc seriós i amb experiència, que possibilita a artistes socialment inquietos de satisfer les seves inquietuds socials i que dóna suport a iniciatives formatives i a la creació d'escoles de circ social en alguns països llatinoamericans¹.

¹ Informació sobre Pallassos Sense Fronteres a: www.clowns.org

Programa MUS-E. Activitats de circ a Centres escolars de primària

Fundación Yehudi Menuhin España (FYME)

Amb seu a Madrid, aquesta fundació la va crear a Brussel·les l'any 1991 el gran violinista i director d'orquestra Yehudi Menuhin (1916-1999), un mestre i humanista fortament compromès en la defensa dels drets humans. La Fundación Yehudi Menuhin España va iniciar les activitats al desembre de 1998, quatre mesos abans de morir Menuhin. Té, entre d'altres, els objectius següents:

- a) El desenvolupament dels ensenyaments artístics en general, amb especial incidència en el sistema educatiu espanyol.
- b) La integració educativa, social i cultural de nens i joves desfavorits mitjançant els ensenyaments artístics.

Entre els diferents programes de la Fundación trobem el MUS-E, programa ideat per Yehudi Menuhin en col·laboració amb Werner Schimmitt, director de l'Escola del Conservatori de Berna, a partir de la idea del compositor, musicòleg i pensador hongarès Zoltán Kodály (1882-1967), que considerava que la música hauria de formar part de l'educació quotidiana i ser accessible a tothom. Menuhin va fer créixer el concepte ampliant-lo a totes les disciplines artístiques.

"Las Artes en el Programa MUS-E son el centro y el vehículo de transformación de las actitudes insolidarias en actitudes de respeto, de las diferencias en actitudes de diálogo, ayudando al encuentro y la inclusión".

"Refuerzan la construcción de la personalidad del niño/a al potenciar el intercambio y la creatividad, posibilitando de esta manera ser persona con todo el cuerpo, con el conocimiento y con el afecto."

El MUS-E es va començar a desenvolupar a Suïssa l'any 1994. Al febrer de 1996, mitjançant el conveni signat entre el Ministerio de Educación y Ciencia y la Fundación Internacional Yehudi Menuhin, va iniciar la col·laboració amb l'Estat espanyol a partir de l'aprenentatge i la pràctica artística com a font d'equilibri i tolerància. A partir de 1999 es crea la FYME i comença una nova etapa per a l'aplicació i desenvolupament del Programa MUS-E a l'Estat mitjançant la signatura de convenis de col·laboració de la FYME amb les diferents conselleries d'Educació de les comunitats autònomes.

Les sessions del MUS-E no són classes extraescolars, sinó que es desenvolupen dintre del horari lectiu, amb la presència del professor-tutor a les sessions, amb el que es pretén la plena integració de l'art a l'escola.

A Catalunya el programa MUS-E es du a terme en 7 centres educatius (5 a Barcelona, 1 a Badalona i 1 a Salt)¹.

Circ a centres educatius i penitenciaris de Catalunya

Amb el suport econòmic de la Fundació Social de les Caixes, el departament de Justícia de la Generalitat va posar en marxa el Projecte Eureka l'any 2004. Aquest projecte pretén ampliar l'oferta d'activitats als centres educatius de menors i als centres penitenciaris de Catalunya a través d'activitats centrades principalment en la música, la dansa, el teatre i el circ. El projecte parteix de la idea del gran poder educatiu i terapèutic que posseeixen les arts quan s'utilitzen com a eina educativa. Aquest projecte s'està portant a terme actualment i tot fa preveure que continuarà. Des d'un principi l'Escola de Circ Rogelio Rivel és l'entitat encarregada de les activitats de circ, que es desenvolupen en 4 centres educatius de menors (Alzina, Til·lers, Segre i Montilibi) i al Centre de Joves de la Trinitat. També es fa una representació de circ a cada un dels 9 centres penitenciaris de Catalunya².

Tallers de circ amb persones adultes amb discapacitat intel·lectual a l'Ateneu Popular 9 Barris

Aquesta activitat es va iniciar com a experiència pilot l'any 2005 i es va realitzar ja d'una manera periòdica i regular a l'Ateneu cada dimarts del curs 2006-2007. Està coordinada amb el centre ocupacional de Can Carreras, d'on procedeixen els participants al taller. TV Catalunya va emetre l'any 2007 un reportatge de mitja hora titulat *Els dimarts, circ*, dintre del programa *Gran Angular*³.

¹ Informació sobre el MUS-E i els altres programes de la fundació: www.fundaciónmenuhin.org

² Informació sobre el projecte Eureka: Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. C. Aragó, 322 Barcelona. Tel. 93 214 01 00

³ Informació: Ateneu popular Nou Barris. www.net/ateneu

Tallers de circ amb centres de lleure infantil de Nou Barris

Resultat de l'interès dels educadors de diferents centres de lleure infantil de la zona centre de Nou Barris, i després d'algunes experiències puntuals, finalment l'any 2004 es van aconseguir recursos econòmics per desenvolupar un programa regular de tallers de circ a l'Ateneu coordinats amb 4 d'aquests centres (Trinitat Nova, Projecte "Desván"), Roquetes (SOIA), Verdum (Grup Muntanyès) i el mateix Ateneu. El projecte intentarà en un futur ampliar el nombre de centres participants.

Grup de circ social de l'Ateneu popular de 9 Barris i de l'Escola de Circ Rogelio Rivel

Aquest grup reuneix una desena d'artistes i educadors socials que es van constituir a principis de l'any 2007 com a grup específic de circ social. El grup ha elaborat i presentat un primer projecte de circ al carrer que té l'objectiu de fer una intervenció educativa en nens i adolescents del carrer de la zona centre de Nou Barris.

Circ al Centre Cívic de Badalona

(Comença l'activitat l'any 2007. Resta d'informació en fase de recerca)

Objectius de futur en la formació en lleure i circ social

- Potenciar, arreu del país, l'assentament i la qualitat dels centres i equipaments de lleure que inclouen tallers de circ en els seus programes d'activitats. Alhora, ampliar el nombre d'aquests centres amb un criteri d'equilibri territorial.

- Estructurar, a partir de les dues accions citades a l'objectiu anterior, una xarxa d'escoles infantils de circ en tot el territori, receptores dels nens i nenes ja iniciats en les activitats de base. Aquesta xarxa d'escoles hauria de funcionar sota uns mateixos criteris formatius, amb l'objectiu d'anar formant un planter que, posteriorment i opcionalment, pogués continuar cap a les escoles de circ de grau mitjà i superior. Els alumnes que no optin per esdevenir artistes de circ conformaran un ampli cos social d'espectadors motivats pel circ que, al seu torn, difondran entusiasme envers aquesta art escènica.

Accions proposades

- Formació i capacició pedagògica dels artistes de circ que es dediquin o es vulguin dedicar a la docència circense en el lleure.
- Formació de monitors de lleure especialitzats en circ.
- En tots dos casos, la tasca de capacició i formació hauria de comprendre també informació teòrica d'introducció a la història i la cultura circense per tal que els monitors tinguessin més eines per ampliar el camp de seducció del circ.
- Recull i elaboració de dossiers informatius i pedagògics.
- Coordinació i vinculació de les activitats extraescolars i els equipaments de lleure amb els centres especialitzats i les escoles de circ.
- Vinculació dels centres de lleure amb la xarxa de difusió del circ (festivals, circuit d'exhibició, circ estable, etc.).

Organismes i agents implicats

Departaments de la Generalitat (Cultura, Educació, Justícia, Acció Social i Ciutadania). Centres de formació d'educadors i animació sociocultural. Centres de formació de monitors i directores del lleure. Ajuntaments. Centres especialitzats i escoles de circ. Equipaments cívics i culturals. Associacions i entitats. Artistes i companyies de circ. Empreses de serveis educatius i del lleure.

3.5.- El circ en la formació reglada

Les potencialitats educatives que comporta la pràctica de les arts del circ (imaginació, cooperació, disciplina i autocontrol, creativitat, comunicació, etc.) les fan molt pertinents per a la formació integral de nens, adolescents i joves, i són, per la seva transversalitat, molt adients per educar en la diversitat i de manera globalitzada. Per tant, veiem molt aconsellable d'incloure'ls en els recorreguts curriculars de primària i secundària. D'altra banda, les capacitats i exercicis bàsics del circ, com l'execució de tombarelles, equilibris i salts, manipulació d'objectes com pilotes i anelles, l'orientació espacial... encaixen a la perfecció en els currículums dels diferents nivells d'educació física.

Com a conseqüència del que s'ha exposat anteriorment, malgrat que el circ encara no es prevegi de forma reglada com la música o les arts plàstiques als ensenyaments de primària i secundària, el cert és que aquesta disciplina ha despertat l'interès d'un bon nombre de professors i pedagogs, que l'apliquen i utilitzen a les seves classes, principalment els d'educació física.

Un fet que indica l'interès que desperta el circ entre la comunitat educativa a Catalunya és l'aparició de bibliografia i articles publicats durant els últims anys. Podem destacar-ne:

LAS ARTES DEL CIRCO. Una aventura pedagógica
Alain Fouchet. Ed. Stadium

CIRCO Y EDUCACIÓN FÍSICA. Otra forma de aprender
Josep Invernó i Curós. Editorial Inde

UNIDADES DIDÁCTICAS PARA PRIMARIA II: Los nuevos juegos de siempre. El mundo de los zancos. Juegos malabares. Juegos de calle
Xavier Aguado Jódar, Ana Fernández Ordoñez. Editorial Inde

UNIDADES DIDÁCTICAS PARA PRIMARIA VIII: Circulemos en bicicleta. Carreras de Orientación. Montamos un circo.
Josep Invernó i Curós. Editorial Inde

MALABARS PER A TOTHOM
Ester Perramon i Maria del Mar Quintana
CAE. Col·lecció Lleure. Núm. 3

ESTRATÈGIES DIDÀCTIQUES ENVERS L'AUTONOMIA DE L'ALUMNE
M. Comes Mirosa, Edicions de la Universitat de Lleida

3.5.1.- Educació Infantil (de 3 a 6 anys)

Panorama actual

És habitual que, quan des d'una escola de primària es programa un taller puntual de circ amb motiu d'algun esdeveniment o festa (tallers que normalment no duren més de tres o quatre hores i que solen fer-se al mateix centre), es demani que hi puguin participar també els nens i nenes de P3, P4 i P5. No coneixem cap proposta *formativa* a Catalunya que s'adeqüi a les característiques especials dels nens i nenes de 3 a 6 anys. Normalment, els tallers de circ estan plantejats a partir de 6/7 anys. Aquesta demanda, quan es cobreix, la fan les mateixes companyies i monitors, i en el millor dels casos es porta a terme en un espai diferenciat de la resta del taller, adaptant-la a les característiques dels nens.

Objectius de futur

- És bo que el circ sigui present i formi part de la vivència dels nens i nenes "petits", però pensem que en cap cas s'ha de considerar una formació específica de circ pensada per a aquesta franja d'edat. Creiem que el que és oportú de treballar a l'educació primària és l'aspecte imaginari del circ, combinat amb exercicis bàsics de psicomotricitat.
- Cal cobrir la demanda dels centres educatius i iniciar accions de cara a l'adequació i aportacions del circ al procés evolutiu dels nens de 3 a 6 anys, i, sobretot, formar monitors.

Accions proposades

- Donar a conèixer la demanda existent als estudiants de circ i als nous artistes.
- Creació d'un equip de treball format per educadors infantils, artistes i formadors de circ interessats en el tema, per tal de definir centres d'interès i el tipus d'activitats més adients.
- Formació bàsica als monitors de circ que ja estan fent (o tenen interès a fer) activitats en aquest àmbit, per tal de dotar-los del coneixent bàsic del procés evolutiu i de creixement dels nens i nenes entre 3 i 6 anys.

Organismes i agents implicats

Escoles d'educació infantil. Companyies i artistes de circ. Professors de circ. Mestres i educadors infantils. Espais i escoles infantils de circ. Centres de lleure infantil.

3.5.2.- Educació primària (de 6 a 12 anys)

Panorama actual

El circ és present als CEIP, principalment com a activitat extraescolar. Activitats organitzades sovint pels mateixos mestres però, principalment, per les AMPA i realitzades per artistes, companyies, escoles de circ i empreses de serveis educatius i del lleure. El nombre més important d'aquests tipus d'activitats correspon als tallers puntuals d'iniciació i descoberta, però, cada cop és més habitual la programació de tallers trimestrals i anuals¹.

Com a experiències formatives més destacables senyalem, tant per antiguitat com per envergadura, el projecte Flic-Flac Circ i el programa MUS-E. Algunes de les experiències que detallem a continuació s'han realitzat els últims cursos escolars amb un caràcter puntual o esporàdic, sense la voluntat de convertir-se en regulars.

Sabem de professors d'educació física que mostren interès per incorporar disciplines circenses a les seves classes. Caldria, però, saber en quina mesura ho estan fent i en quants centres s'està portant a terme aquesta pràctica.

Recull d'experiències

- **Flic-Flac Circ.** Creació i presentació al Sant Andreu Teatre d'un espectacle de circ fet per més de vint grups d'educació física de 5è.
 - Amb la intenció de donar suport al treball de continguts d'acrobàcia des dels centres docents, l'Institut d'Educació de Barcelona, els primers anys, i l'Institut Barcelona Esports actualment, amb el suport tècnic de l'Escola de Circ Rogelio Rivel, porten a terme, des de 1998, aquesta iniciativa. L'any 2007, 550 alumnes de 21 centres de Barcelona van participar en aquest projecte.
 - Cada espectacle està ideat i produït pels diversos grups classe encarregats d'elaborar, mitjançant creacions acrobàtiques pròpies i originals, una escena de l'obra. Amb aquestes representacions, els nens i les nenes demostren les seves habilitats circenses, apreses en

¹ Vegeu "Formació en el lleure" al punt 3.4.1

les sessions prèvies realitzades durant les classes d'educació física de les respectives escoles. El programa preveu també 9 hores de formació per al professorat dels grups participants.

- **Programa MUS-E.** Activitats de circ a centres escolars de primària portats a terme per la Fundación Yehudi Menuhin España .
 - Les activitats es porten a terme als centres escolars al llarg de tot el curs i dintre de l'horari lectiu. Es parteix d'un treball coordinat entre els artistes, els professors dels centres i els equips directius, així com d'aquests amb els professionals que coordinen el programa al Ministerio de Educación y Cultura, a les conselleries d'educació de les comunitats autònomes i a la Fundació.
 - La finalitat del programa és el foment de les arts en l'àmbit escolar com a eina afavoridora de la integració social educativa i cultural dels nens i nenes. Evita la violència i el racisme, i fomenta la tolerància i la trobada entre les diferents cultures des del respecte a la diversitat. El MUS-E fa especial incidència en la importància del diàleg i la interacció entre les diferents cultures, així com en el desenvolupament de la creativitat i la imaginació en la pràctica de les disciplines artístiques com a base de l'educació¹.

- **Treballem el circ.** Setmana cultural al CEIP Bac de Cerdanya d'Alp (Cerdanya)
Programa d'activitats al voltant del circ, tallers i espectacle final a càrrec dels alumnes.

- **El Circ ens necessita**
Programa de 3 dies de colònies amb activitats de circ adreçades a nens de tot el cicle de primària.

- **Trobada Esportiva Benjamina de centres d'educació.** Organitzada pel Consell Esportiu del Baix Llobregat a la platja de Castelldefels.

¹ Vegeu Programa MUS-E al recull d'experiències de circ social al punt 3.4.2

Programa d'activitats lúdiques al voltant de tres grans àrees: àrea de l'Aventura, àrea del Mediterrani i àrea del Circ amb tallers de malabars, globoflèxia, maquillatge, cercavila, activitats recreatives, jocs i inflables.

- **Fase final de *Fem Matemàtiques 06*** a la fira de circ Trapezi de Reus per a alumnes de 6è. de tot Catalunya¹.
- ***Un dia al Circ Crac***. Sant Esteve de Palautordera (Montseny)
L'activitat està pensada per alumnes de primària, que veuen un espectacle de circ on descobreixen com va néixer aquest art i com ha evolucionat fins arribar a l'època moderna. Entre número i número, tenen temps d'esmorzar i dinar al bosc, envoltats de natura.

Objectius de futur

- Donar suport des de les administracions públiques, especialment del Departament d'Educació, a les experiències que ja s'estan portant a terme quant a la incorporació del circ als currículums de primària. Fomentar la innovació en aquest camp.
- Fomentar i normalitzar la pràctica del circ en els centres de primària amb l'objectiu d'acostar aquest art a professors i nens i evidenciar el gran potencial educatiu del circ per treballar valors, habilitats i capacitats.
- Promoure la formació del professorat en les metodologies d'aprenentatge de disciplines de circ i en el coneixement de la cultura circense.
- Promoure la formació en aspectes educatius i pedagògics bàsics i habilitar com a monitors de circ els artistes interessats, per tal de millorar la pràctica educativa que portin a terme amb els nens.
- Consolidar les activitats extraescolars com a xarxa base d'acostament i iniciació a l'art del circ per part dels nens i nenes de Catalunya.

¹ Vegeu *Fem Matemàtiques 06* al recull d'experiències de circ a l'educació secundària al punt 3.5.3

Accions proposades

- Contactar amb mestres que incorporin, o hagin incorporat, el circ en el treball amb els alumnes i fer un recull de documentació d'experiències que prevegi el grau d'incorporació del circ en els currículums formatius de les àrees d'educació física, música o d'altres assignatures.
- Incorporar activitats formatives de circ a l'educació primària, principalment a partir dels 8 anys, dintre del currículum ordinari de l'etapa.
- Fomentar la relació i la coordinació de les AMPA amb companyies, espais i escoles de circ.
- Fer cursos i seminaris de formació adreçats a mestres sobre aplicacions educatives del circ i metodologies del seu aprenentatge.
- Programar xerrades sobre història i cultura del circ adreçades especialment a professors de primària interessats en el tema.
- Fer cursos d'habilitació i seminaris de formació adreçats a artistes de circ.

Organismes implicats

Departaments d'Educació i Cultura. CEIP. Mestres. Centres de recursos pedagògics. Ajuntaments. Associacions i entitats. Artistes i companyies de circ. Escoles de circ. Empreses de serveis. Centres de formació de monitors.

3.5.3.- Educació secundària obligatòria (de 12 a 16 anys)

La pràctica del circ permet desenvolupar diferents objectius del currículum de l'ESO, a més de representar una opció professional interessant per als joves que acaben l'escolarització obligatòria. La creació d'un marc normatiu que reguli els ensenyaments de circ es fa necessària de cara a la no discriminació davant d'altres ensenyaments artístics.

Panorama actual

Cada vegada hi ha més professors, principalment d'educació física, interessats a introduir el circ a les seves classes. Aquest interès es tradueix en la incorporació de propostes innovadores dintre dels currículums formatius per treballar l'assignatura d'educació física a través del circ. Cal destacar l'experiència de l'IES Narcís Monturiol de Figueres.

El circ és present també a l'ESO en forma de crèdits variables, que porten a terme professors del mateix centre i, en alguns casos, artistes de circ. Com passa també a primària, el circ és cada cop més present a les activitats extraescolars. S'ha constatat que una activitat com aquesta, duta a terme fora del recinte escolar estricte, provoca més motivació entre els adolescents (factor aquest que cal tenir molt present de cara a estructurar-ne l'oferta).

A tall d'exemple, hem incorporat algunes activitats extraescolars realitzades en els mateixos centres en el següent

Recull d'experiències

- **Circ a l'Escola. Unitats didàctiques de circ a 1r. i 2n. cicles d'ESO portades a terme a l'IES Narcís Monturiol de Figueres (Alt Empordà. Girona).**

Aquesta activitat va ser iniciada fa 10 anys pel professor d'educació física Josep Invernó, autor de diversos articles al voltant del circ i l'educació física i del llibre *Circo y educacion fisica: Otra forma de aprender*.

- Es treballa l'educació en valors a partir dels fets quotidians de la pròpia dinàmica de les classes d'educació física. Es proposa a l'alumne tota una sèrie d'activitats d'aprenentatge en què pugui viure i experimentar situacions que el portin a reflexionar sobre les

seves actituds i que, per tant, pugui anar construint una escala de valors de forma raonada i sòlida en la seva formació com a persona.

- Els continguts de circ estan englobats en quatre blocs temàtics: malabars, equilibri, acrobàcia i trapezi. Aquests continguts es treballen en diferents unitats didàctiques al llarg de tota l'ESO:

Unitat didàctica *Introducció al circ*: Introducció a les tècniques de circ. Es treballen els blocs temàtics de malabars, equilibri i acrobàcia. La pretensió d'aquesta unitat didàctica és que els alumnes experimentin i es diverteixin amb les tècniques de circ. Es creen situacions en forma de jocs o simplement de lliure exploració en què l'alumne practica i aprèn diferents tècniques de circ de forma lúdica i recreativa.

Unitat didàctica *Habilitats gimnàstiques*: Es treballa al llarg dels dos cursos del primer cicle de l'ESO, ja que són continguts que necessiten temps i constància per consolidar-se, i, també per tal de poder respectar els diferents ritmes d'aprenentatge dels alumnes. Alguns continguts són, per exemple: tombarelles, rodes, verticals...

Quan els alumnes arriben a 3r d'ESO tenen com a oferta educativa, dins l'Àrea d'Educació Física, dos crèdits variables de circ (optatius) per tal que els alumnes que hi estiguin interessats puguin aprofundir en aquest camp. Aquestes dues unitats didàctiques corresponen a :

Unitat didàctica de malabars i equilibri: S'aprofundeix en les tècniques que ja s'havien fet a primer cicle i s'introdueixen elements amb una dificultat tècnica més elevada.

Unitat didàctica d'acrobàcia i trapezi: S'introdueix l'alumne en la configuració de figures acrobàtiques col·lectives. Pel que fa al trapezi, es treballa de forma personalitzada per tal que l'alumne pugui arribar a construir coreografies individuals o per parelles.

Espectacle de circ (cada dos anys). Al final de les unitats didàctiques es proposa als alumnes la possibilitat de realitzar un espectacle que sintetitzi allò que han après durant el tres mesos

d'aprenentatge de les tècniques de circ. És important remarcar el caràcter voluntari i el compromís que prenen els alumnes en el moment que decideixen apuntar-se al projecte (no faltar als assajos, practicar de forma autònoma, etc.) Els professors implicats coordinen i creen les situacions didàctiques perquè l'espectacle es vagi construint de mica en mica, però tirar endavant el projecte dependrà de la motivació i la implicació dels alumnes.

- **Circ a l'IES Lluís Peguera (Manresa)**
 - Crèdit variable adreçat als alumnes de 2n i 4rt. d'ESO. 2 hores setmanals durant tot el curs
 - Circ a l'aula Nep (necessitats especials). Activitat adreçada a alumnes amb problemes d'integració escolar
 - 2 tallers extraescolars per a alumnes de 4rt d'ESO

- **Taller de circ incorporat al programa de currículums adaptats Èxit.**

Aquesta demanda la va fer el Consorci d'Educació de Barcelona a l'Escola Juvenil de Circ i a l'Escola Rogelio Rivel amb la idea de posar-la en marxa el tercer trimestre del curs 2007/2008.

 - Taller de Circ a l' IES Roger de Flor de Nou Barris (Barcelona), adreçat a alumnes de 3r i 4t d'ESO amb dificultats d'aprenentatge normalitzat.

- **Taller de circ amb adolescents.** Projecte pilot portat a terme per l'Ateneu de Nou Barris, adreçat principalment a l'alumnat entre 12 i 16 anys de l'IES La Guineueta (Nou Barris) però obert a altres adolescents de la zona.

- **Taller extraescolar de circ a l'IES Guillem Catà (Manresa)**

Taller per a alumnes de 4rt d'ESO (Programa d'educació especial)

 - 2 hores setmanals (durant un trimestre) de malabars i equilibris acrobàtics.

- **Fase final de Fem Matemàtiques 06** a la fira de circ Trapezi de Reus. Organitzada per l'Associació de Professors de Matemàtiques de Catalunya.

- Aquesta activitat està dirigida a tots els alumnes de sisè de primària i de primer i segon d'ESO de Catalunya. L'any 2006, la prova de grup estava ambientada amb jocs i problemes relacionats amb el circ.
- **Joves al Cric.** Aprofitant la seva estada al Teatre Lliure de Barcelona al novembre-desembre de 2007, el Circ Cric va presentar un espectacle adreçat especialment a l'alumnat de secundària.
- L'activitat es va acompanyar d'un dossier amb apunts per a una proposta pedagògica sobre l'espectacle.
 - L'èxit d'aquesta experiència ha fet que el Circ Cric es plantegi, de la mateixa manera que ja fa amb nens i nenes de primària, posar en marxa una campanya de *Circ a les escoles* adreçada a joves de secundària.
- **Proposta *El món del circ a l'ensenyament secundari obligatori.***
- L'any 1998, Emili Muñoz, professor i persona vinculada al circ¹, va fer una proposta d'activitats amb la finalitat d'introduir els alumnes de l'ESO en el coneixement del circ i desvetllar motivacions professionals en aquest camp.
- Un dia al circ: sortida tutorial d'un o dos dies
 - Les arts del circ: activitat interdisciplinària d' EF, llengua i artística. 3 dies
 - El món del circ: Crèdit de síntesi i d'orientació per oferir-lo en el segon cicle de l'etapa. 5 dies

¹ Membre de la Comissió de Formació de l'Associació de Circ de Catalunya (ACC) que va elaborar l'any 1997 la primera proposta sobre la formació de circ i la seva regulació.

Objectius de futur

- Consolidar les experiències existents i incorporar activitats en centres de secundària amb la finalitat de fomentar entre els joves de 12 a 16 anys el coneixement del circ i els seus valors, i desvetllar possibles motivacions professionals en aquest sector.
- Facilitar, fomentar i donar suport a centres interessats i a professors per tal que puguin incorporar la pràctica del circ de forma habitual en la seva assignatura, amb l'objectiu de garantir nuclis estables d'iniciació i pràctica d'aquest art.
- Fomentar les relacions de col·laboració i de treball interdisciplinari entre professionals de l'ensenyament secundari i professionals del circ de cara al disseny i a la realització d'activitats de promoció, difusió i pràctica del circ en centres de secundària.
- Crear espais d'intercanvi d'experiència i formació adreçats a professors de secundària, professors de circ, artistes i especialistes en educació física de cara a investigar i a crear un marc teòric comú quant a les aplicacions educatives del circ, la didàctica i metodologies d'aprenentatge i la transmissió de valors.

Accions proposades

- Combinar els continguts del currículum ordinari de l'etapa amb altres de caràcter específic de circ. Entre els aspectes ja previstos en el currículum comú de l'etapa trobem els de caràcter artístic i d'expressió (dramatització, creació d'escenes i guions teatrals breus...) i els de desenvolupament de les habilitats de l'educació física.
- Pel que fa als aprenentatges més específicament relacionats amb el circ, es podrien vehicular a través dels crèdits variables (matèries optatives de lliure elecció amb una funció bàsicament orientadora i introductòria en camps professionals o acadèmics), que permetrien oferir formació en la creació de jocs, la iniciació en les acrobàcies aèries i altres disciplines, la introducció al coneixement de la sociologia i a la història del circ, i als

aspectes que li són propis i específics. Els professionals i les escoles de circ podrien dissenyar crèdits optatius introductoris i formar el professorat de l'ensenyament secundari per poder-los impartir. Seria bo, també, que professionals de circ i professors de secundària dissenyessin i impartissin conjuntament aquests crèdits.

- Com a reforç i complement de l'oferta reglada en els centres educatius de secundària s'haurien d'oferir activitats d'introducció i perfeccionament de tècniques en escoles específiques de circ privades, escoles que s'haurien d'anar consolidant arreu del país a partir de la iniciativa dels professionals circenses.

Organismes implicats

Departaments d'Educació i de Cultura. Centres de Recursos Pedagògics, Centres de secundària. Ajuntaments. Associacions i entitats. Escoles de circ, artistes i companyies. Empreses de serveis educatius i del lleure, etc.

3.5.4.- Batxillerat i formació professional (de 16 a 18 anys)

Aquest és el període en què els joves interessats professionalment en el sector del circ haurien d'iniciar els estudis de formació per adquirir la preparació i la formació específica necessària per convertir-se en professionals del circ.

La **formació ocupacional**, dependent del Departament de Treball, podria ser una opció vàlida per a alumnes que no superessin l'ESO. A través de cursos de formació ocupacional es podria fer una oferta que preparés els joves en aspectes tècnics o poc especialitzats del món del circ. Aquests cursos podrien ser, alhora, una via d'accés a estudis posteriors més qualificats. Aquests cursos podrien formar en ocupacions molt concretes com mosso de pista, auxiliar artístic, monitor de circ, muntador i mantenidor d'estructures, etc.

En l'àmbit de la **formació professional**, els cicles formatius de grau mitjà i grau superior podrien ser una bona opció perquè els joves adquirissin les competències i la qualificació professional que els capacitessin per exercir com artistes de circ o com tècnics especialitzats en altres oficis relacionats amb aquest sector. Els alumnes que fessin cicles formatius de grau mitjà podrien adquirir capacitació per exercir com tècnic en gestió i administració de companyies i empreses de circ, tècnic de muntatge d'estructures i tècnic en animació i organització d'activitats de circ. Els cicles de grau mitjà podrien servir també per oferir una formació base per a la pràctica de les arts del circ i iniciar-se en les diferents especialitats artístiques: acròbata, pallaso, malabarista, trapezista, equilibrista, il·lusionista, etc. Els cicles formatius de grau superior qualificarien els alumnes per exercir de tècnics especialistes en alguna de les especialitats de les arts del circ.

El **batxillerat** consta de dos cursos acadèmics i pretén garantir la formació integral de l'alumne a més de preparar-lo per a estudis posteriors, que poden ser tant professionals com universitaris. En el marc del batxillerat artístic, als alumnes se'ls podria oferir assignatures optatives de formació sobre el circ, que podrien cursar en escoles professionals de circ. L'alumnat hauria de combinar l'horari i els estudis de la part obligatòria del batxillerat amb la part específica de la modalitat de circ, de forma semblant a com es fa en el cas dels estudis de música i de dansa. Acabat el batxillerat en la modalitat de les arts del circ, els alumnes interessats a seguir formant-se com artistes tindrien l'opció de cursar 2 anys d'especialització professional superior a través de cicles formatius de grau

superior, estudis que els capacitarien en alguna de les especialitats de les arts del circ.

Tant si se segueix l'itinerari de la formació professional com el del batxillerat, la formació dels estudis superiors **de caràcter professional** hauria de tenir no menys de 4 anys de durada (entre els 16 i els 20 anys) i el currículum, a més de les assignatures de formació base i les disciplines i tècniques de circ, hauria de preveure dos blocs com a base de la formació: un de formació general comuna (llengua, dietètica, idiomes, història del circ, seguretat, anatomia, tècniques de muntatge, gestió, sociologia del circ...) i un de formació especialitzada (direcció, escenografia, construcció d'aparells, dramaturgia, il·luminació, vestuari, maquillatge...).

Panorama actual

No coneixem cap experiència que incorpori la formació en tècniques de circ dintre del batxillerat o de la formació professional. Les activitats que coneixem i que tenen el circ com a protagonista consisteixen bàsicament en sortides organitzades pels centres amb els alumnes per veure espectacles i, en algun cas, visites a l'Escola de Circ Rogelio Rivel. També, en aquest aspecte, l'oferta existent d'espectacles de circ pensats per a joves d'aquesta edat és molt baixa¹.

Actualment, ni a Catalunya ni a la resta de l'Estat, els joves no tenen opció de formar-se professionalment en les arts del circ dins de l'ensenyament reglat. Més enllà de l'oferta de lleure existent, si algun jove entre 16 i 25 anys té interès a cursar estudis de circ a Catalunya, té la opció d'anar a l'Escola de Circ Rogelio Rivel, escola de formació professional reconeguda com a preparatòria per la Federació Europea d'Escoles Professionals de Circ (FEDEC), però sense cap reconeixement reglat per part de cap administració. La titulació, per tant, no té cap valor acadèmic. El grau d'intensitat i l'alta dedicació horària que requereixen els estudis a la Rogelio Rivel no permet al jove cursar simultàniament el batxillerat ni els cicles formatius. Per tant, el desvia d'una formació reglada i l'aboca a una no-titulació acadèmica², la qual cosa limita molt les seves possibilitats futures d'inserció laboral. Cal també considerar que

¹ L'èxit de visites obtingut per la ja citada campanya *Joves al Cric* del passat novembre fa palès l'interès per part dels centres en aquest tipus d'activitat. Vegeu al recull d'experiències del punt 3.5.3 Joves al Cric.

² Més enllà del graduat en ESO (Educació Secundària Obligatòria)

per accedir a les escoles d'ensenyament superior de circ a Europa, una de les condicions d'accés és la d'estar en possessió del títol de batxillerat.

Una proposta de l'any 2004:

En el marc del Pla comunitari del barri de Trinitat Nova de Barcelona i amb la idea d'iniciar un procés que culminés en l'aprovació i posada en marxa a l'IES Roger de Flor d'un **cicle formatiu de grau mitjà de tècnic en arts del circ**, l'inspector de zona va demanar a l'Escola de Circ Rogelio Rivel que elaborés una proposta que preveís les competències professionals i de continguts formatius que hauria de contenir aquest cicle.

Amb l'assessorament de l'inspector de zona, professors de la Rogelio Rivel van elaborar l'any 2004 un quadre resum de competències laborals i continguts curriculars per a un possible cicle de grau mitjà de 1.400 hores de formació en les arts del circ. Les matèries eren: col·locació corporal i dansa, acrobàcia a terra, equilibris acrobàtics, minitramp i llit elàstic, aeris, malabars, teatre gestual, pallasso, equilibris sobre objectes, fonaments biològics, salut i primers auxilis, dramaturgia aplicada, administració gestió i comercialització de petites companyies circenses, història del circ, seguretat laboral, formació i orientació laboral, formació en centres de treball, i el crèdit de síntesi.

Amb aquests estudis l'alumnat assoliria la formació necessària per a iniciar-se i formar-se a nivell bàsic i adquiriria les competències professionals per fer animació a festes i festivals, ajudant de pista, de figurant i exercir de monitor especialista de circ.

Objectius de futur

- Incorporar en l'educació secundària postobligatòria activitats formatives i de difusió de les arts del circ que permetin als alumnes que acaben l'ESO continuar desenvolupant activitats d'aquest tipus. Principalment, fomentar aquesta línia d'actuació als instituts que contemplin el circ a l'ESO.

- Conèixer els continguts curriculars específics de circ i els continguts comuns obligatoris que s'haurien de preveure als possibles cicles formatius i batxillerat de circ.
- Crear un marc normatiu per als ensenyaments de circ a Catalunya que faci possible que els joves interessats a cursar-ne estudis professionals puguin fer-ho sense haver d'abandonar l'ensenyament reglat.
- Crear les condicions legals perquè les escoles de circ amb vocació professionalitzant i els centres de secundària puguin establir acords i convenis per tal d'oferir propostes formatives conjuntes.

Accions proposades

- Formar grups de treball amb la participació d'artistes, professors, pedagogs i coneixedors de sistemes reglats d'ensenyament en els diferents àmbits, amb l'objectiu que analitzin valorin i proposin les diferents opcions i possibilitats.
- Estudiar la possibilitat i la conveniència de seguir l'exemple dels ensenyaments professionals de música i dansa per regular els estudis de circ segons els mateixos paràmetres.
- Estudiar la viabilitat i la conveniència de posar en marxa cicles formatius de circ de grau mitjà i superior (2 cursos + 2 cursos).
- Estudiar el sistema d'ensenyaments esportius per analitzar i valorar la viabilitat i la conveniència de seguir el mateix model per als ensenyaments de circ.
- Estudiar la viabilitat i la conveniència de posar en marxa cursos de formació ocupacional de circ que s'ajustin i cobreixin les necessitats del mercat laboral.
- Crear un grup de treball d'artistes, formadors de circ i membres de l'Institut Català de Qualificacions Professionals (ICQP) per tal d'elaborar

el protocol que defineixi les competències i els nivells per establir la qualificació per a la creació d'un títol de caràcter autonòmic.

Organismes i agents implicats

Departaments de Treball, d'Educació i de Cultura de la Generalitat. Ministeri de Cultura. Escoles de circ amb estudis professionals. Centres de secundària. Institut Català de les Qualificacions Professionals. Professors, artistes i especialistes dels diferents àmbits del sector circense.

3.5.5.- Formació superior

A diferència del que passa amb la música, la dansa i l'art dramàtic, a Catalunya i a la resta de l'Estat no existeix formació superior en les arts del circ. Ara per ara, la presència del circ en els ensenyaments superiors se circumscriu només a donar eines a mestres i professors, principalment d'educació física, perquè puguin utilitzar l'atractiu i les potencialitats educatives del circ en la seva tasca pedagògica. La creació d'un marc legal¹ que trobi solució a aquesta mancança és una reivindicació històrica del sector circense i un tema encara pendent que, igual que els altres nivells de formació, cal solucionar per crear una base sòlida de professionals preparats, que són els que hauran de garantir el progrés del circ al nostre país.

La forma física i els valors expressius que comporta la pràctica del circ ha despertat l'interès d'alguns professors i alumnes de l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya (INEFC), que s'han vist atrets pel circ i han fet possible incorporar assignatures i activitats circenses en aquests centres de formació superior². Pel que fa a les vinculacions del circ amb la formació superior de teatre i dansa, destaquem l'assignatura de Teoria i Història del circ que s'havia començat a impartir a l'Institut de Teatre de Barcelona. Com a experiència de col·laboració, destaquem un crèdit variable de circ impartit durant uns anys per l'Escola de Circ Rogelio Rivel i adreçat a alumnes de gest de l'Institut de Teatre de Terrassa. Han estat experiències, si es vol tímides, però que han deixat un substrat fèrtil que considerem que cal reprendre, reorientar i desenvolupar.

Recull d'experiències

➤ Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya (INEFC)

Adscrit a les universitats de Barcelona i Lleida

Incorpora formació específica de tècniques de circ en els diferents blocs de la seva oferta formativa, tant al Centre de Lleida com al Centre de Barcelona:

¹ Cal tenir present el marc comú de referència que estableix el Procés de Bolonya pel que fa a la convergència dels sistemes d'ensenyament superior a nivell europeu i que es completarà l'any 2010.

² Alguns resultats són la secció *Libro abierto de circo* www.deporteyciencia.com o les activitats promogudes per Mercè Mateu, primer a l'INEFC de Lleida i actualment a l'INEFC de Barcelona.

- Dintre de la Llicenciatura en Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (acrobàcia, acrosport i diferents modalitats gimnàstiques)
- Cursos monogràfics
- Cursos d'estiu

D'un temps ençà, alguns artistes professionals de circ utilitzen les instal·lacions de l'INEFC Barcelona per entrenar-se. Aquesta circumstància ha fet que s'estableixin vincles entre aquests i el personal docent del centre, que ha generat una saludable i engrescadora relació entre el món del circ i el de l'educació física.

➤ **Assignatura *Activitat física i espectacle. Aplicacions educatives***

Assignatura optativa incorporada a la Llicenciatura de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport que ofereix la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació i l'Esport de la Universitat Ramon Llull, que imparteix el professor Xavier de Blas¹.

- En aquesta assignatura es mostra com portar les arts escèniques a l'escola, especialment les relacionades amb el circ. Els continguts són tècniques de malabarisme, equilibris, acrobàcia i pallaso, així com la corresponent posada en escena a l'espai escolar.

➤ **Curs "L'educació física a través del circ. Propostes de treball"²**
(Curs 2005/2006)

Curs organitzat per l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de Barcelona, adreçat a professorat d'educació infantil, primària i secundària i portat a terme a l'Escola de Circ Rogelio Rivel.

- Contingut: El treball amb el cos. Les tècniques de circ. Elaboració de petits números de circ. Estratègies didàctiques per utilitzar les tècniques de circ a l'escola. Progressions en el treball del cos aplicat al circ. Diferents tècniques de treball amb el cos per poder crear un espectacle final.
- Aquest curs estava inclòs en el Pla de Formació Permanent del Departament d'Educació de la Generalitat.

¹ Llicenciat en educació física per La Universitat de Lleida i coordinador de la secció *Libro abierto de Circo* de la pàgina web deporteysciencia.com.

² Altres cursos del mateix tipus al recull d'experiències del punt 3.7 (Formació de formadors).

➤ **Crèdit de circ de lliure elecció per a alumnes de gest de l'Institut del Teatre**

L'any 2002, l'Associació de Circ Rogelio Rivel va signar un conveni de col·laboració amb l'Institut del Teatre mitjançant el qual l'Escola de Circ impartia cada curs, fins a l'any 2006, un crèdit variable d'iniciació a tècniques de circ adreçat als alumnes de l'especialitat de teatre de gest de l'Institut, però obert també als alumnes de l'Escola de Circ. Aquest era un curs de 45 hores i tenia un valor per als alumnes de l'Institut de 4,5 crèdits.

➤ **Trobada Europea de la FAI AR¹ a l'Institut del Teatre de Barcelona**

Al febrer del 2007, l'Institut del Teatre va acollir una trobada europea d'aquesta xarxa ("Formació-transmissió en les arts del carrer. Projectes de cooperació europea").

- La FAI AR és el primer centre de formació europeu dedicat a la creació artística en espais públics. Té la seu central a la Ciutat de les Arts de Carrer de Marsella (França). Està concebuda com una xarxa formativa i va començar a funcionar regularment l'any 2005 oferint la primera formació superior itinerant per Europa d'arts del carrer. A Catalunya manté relacions de partenariat i cooperació amb Els Comediants i amb l'Institut del Teatre.

➤ **Associació malabarista In Extremis. Ubicada a la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC)**

Associació creada l'any 1998 en el marc de la UPC, però oberta a tothom. Té com a objectiu promoure i estendre la pràctica del malabarisme. Durant el curs acadèmic fa una trobada setmanal cada dimecres a la tarda. Disposa d'una pàgina web amb instruccions per aprendre a fer malabarisme.²

¹ Formation Avancée et Itinérante des Arts de la Rue.

² www.inextremis.upc.edu/Taller.html

Objectius de futur

- Augmentar la presència d'activitats formatives, d'investigació i de recerca en l'àmbit universitari que tinguin el circ com a centre d'atenció.
- Conèixer experiències formatives a la resta de l'Estat i a Europa en l'àmbit del circ i establir-hi relació amb l'objectiu d'intercanviar i enriquir-se mútuament.
- Creació d'un centre superior de formació circense que, independentment de la formació de caràcter professional (cicles formatius de grau superior), imparteixi estudis especialitzats de caràcter universitari, fent especial atenció a la formació de futurs professors i a les àrees pròpies de la recerca i la investigació.

Estratègies proposades

- Establir contacte amb les diferents universitats i amb el Consell Interuniversitari de Catalunya (CIC) per tal de detectar interès i possibles vies de col·laboració del sector del circ amb el món universitari. Prioritzar les universitats on ja s'estan portant a terme activitats formatives de circ.
- Demanar informació i accés a treballs i doctorats d'alumnes universitaris que tinguin el circ com a protagonista.
- Fer una prospecció d'articles, publicacions i llibres en l'àmbit universitari per crear un fons amb el màxim de documentació publicada sobre el circ i les seves virtuts i aplicacions educatives. Contactar amb els autors d'aquests treballs per potenciar i desenvolupar el seu interès pel tema i fer projectes de futur.

Organismes implicats

Consell Interuniversitari de Catalunya (CIC). Universitats públiques i privades. ESAD i CSD (Escola Superior d'Art Dramàtic i Conservatori Professional de Dansa). Departament de Cultura. Departament d'Innovació, Universitats i Empresa. Professorat universitari. Artistes, professors i especialistes dels diferents àmbits del sector circense. Associacions i fundacions relacionades.

3.6.- Formació contínua

A Catalunya hi ha un dèficit important quant a les possibilitats que tenen els artistes de circ de trobar oferta formativa pensada específicament per a aquest sector. Aquest dèficit contrasta amb les inquietuds i les necessitats manifestades pels mateixos artistes, necessitat que es confirma per l'alt grau d'assistència quan es programen tallers amb professorat de vàlua reconeguda.

Per millorar o aprendre noves tècniques, sovint són les mateixes companyies que, en alguns casos, contacten amb professorat específic per tal que els imparteixi classes per a satisfer les necessitats dels seus nous muntatges. En aquest aspecte, és molt important el paper que juguen els espais d'assaig i entrenament compartits com a lloc de treball comú i d'intercanvi de coneixements. És en base a la relació i al coneixement de les necessitats dels qui els utilitzen que es generen solucions comunes a necessitats també comunes. En la majoria dels casos que coneixem, els espais compartits d'entrenament i assaig generen en poc temps activitats formatives més o menys organitzades, que responen directament a les necessitats i inquietuds dels propis artistes.

El desplaçament a l'estranger és una opció de formació per la qual opten molts artistes, una opció natural, necessària i saludable donades les característiques cosmopolites i itinerants del circ. En aquest aspecte és important la política d'ajudes que va posar en marxa fa uns anys el Departament de Cultura de la Generalitat per tal de facilitar que els artistes puguin fer front a aquestes estades de formació a l'estranger.

Quant a l'oferta existent a Catalunya adreçada a professionals trobem:

➤ Associació de Circ Rogelio Rivel

Un dels objectius de l'Associació és el d'oferir possibilitats de formació als artistes professionals de circ. Aquesta oferta s'engloba en el Programa de Formació Permanent, en el qual s'inclouen els tallers per a amateurs o principiants. La participació de professionals es dona bàsicament en els tallers regulars de nivells avançats i, especialment, en alguns tallers intensius pensats i programats més específicament per a aquest sector.

➤ **Associació de Professionals de Circ de Catalunya (APCC)**

Una de les línies d'activitat de l'APCC és la programació de tallers especialitzats d'alta qualitat. Aquests cursos responen a la necessitat detectada i a la importància que té per a l'associació la formació contínua com a base per al bon desenvolupament del circ a Catalunya. Els cursos s'adrecen prioritàriament als socis, però estan oberts a la resta de professionals.

➤ **Gimnàs Los Athenas**

Entre l'oferta d'activitats hi ha cursos i classes particulars d'acrobàcia adreçades especialment a professionals de diferents àmbits (actors, ballarins, pallassos, acròbates, gimnastes...) La llarga trajectòria¹ d'aquest gimnàs l'ha fet força conegut pels artistes de circ que, en alguns casos, han assistit a les seves classes.

➤ **Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya (INEFC)**

Entre l'oferta de cursos monogràfics programats, tant al centre de Lleida com al de Barcelona, en trobem alguns de circ. Els cursos s'adrecen a l'alumnat del centre i a persones de l'àmbit de l'educació física, però estan també oberts a artistes de circ i, en alguns casos, s'imparteixen disciplines clarament circenses, com és el cas del recentment programat de roda alemanya.

Objectius de futur

- Estructurar una oferta de formació àmplia, de qualitat i amb criteris d'equilibri territorial, adreçada a professionals del circ.
- Despertar l'interès d'artistes de circ d'Europa perquè vinguin a Catalunya atrets per cursos i tallers d'alta qualitat impartits per artistes i professors de prestigi internacional, facilitant d'aquesta manera el coneixement i l'intercanvi d'artistes nacionals i internacionals.

¹ Va iniciar l'activitat l'any 1985.

Estratègies plantejades

- Donar suport a les escoles, centres especialitzats i associacions de circ perquè mantinguin l'oferta actual i puguin fer front econòmicament a la programació de cursos, tallers i seminaris amb professors i artistes reconeguts internacionalment.
- Donar suport a companyies de circ per tal que puguin organitzar una formació especialitzada que respongui a les seves necessitats i que, a la vegada, estigui oberta a la participació d'artistes d'altres companyies.
- Potenciar l'oferta formativa dels centres de formació superior d'arts escèniques i educació física en forma de tallers, cursos, postgraus i màsters específics de circ o d'aspectes que li siguin propers.
- Mantenir i ampliar les línies de beques i ajuts per cursos i estades de formació a l'estranger adreçades a artistes i formadors.

Organismes implicats

Escoles, espais i companyies de circ. Federació Europea d'Escoles Professionals de Circ (FEDEC) i escoles vinculades. Centres privats de formació artística de teatre i de dansa. Associacions de circ i d'altres arts escèniques. Centre de Formació en arts escèniques (Institut de Teatre i Conservatori de Dansa). INEFC. Departaments de Cultura i de Treball de la Generalitat. Ajuntaments

3.7.- Formació de formadors

El circ és el darrer vestigi d'un saber antic, existencial, iniciàtic.

(Jean Ziegler)

La formació de formadors és un aspecte clau, fonamental per al bon desenvolupament de la formació de circ a Catalunya i, per tant, per al bon desenvolupament del sector i la futura qualitat, innovació i internacionalització de les nostres produccions. La formació dels educadors, mestres i professors és molt important perquè la delicada tasca de transmissió i acompanyament en l'aprenentatge dels alumnes estigui fonamentada en una bona base pedagògica i perquè sigui capaç de transmetre els valors, el sentiment, l'esperit i tot allò que fa del circ quelcom de diferent i característic.

El circ, però, comporta alguna cosa més que aprendre i practicar una tècnica determinada. Allò que realment té de valuós és, en la majoria dels casos, allò que no es veu, allò que conforma el seu sentit més profund i que ha fet, fa, i esperem que continuï fent, que aquest art és mantingui viu. Parlem del sentiment del circ, del seu esperit. És especialment quan aquest esperit es fa visible (o es percep inconscientment), que el circ adquireix tota la seva dimensió i el seu poder transformador. Per tant, és fonamental que les accions formatives adreçades a formadors, a part d'altres aspectes també importants, parteixin d'aquesta premissa com a base fonamental en la transmissió d'un saber i d'uns valors, perquè ells, a la vegada, puguin transmetre aquests valors intangibles a les persones amb què treballaran. És per això que estem fermament convençuts que la participació activa d'artistes i tècnics de circ llargament experimentats en la vida itinerant, bregats en mil i una funcions a la pista, és indispensable perquè aquests valors intangibles de què parlem puguin arribar plenament a les noves generacions d'artistes, tècnics i formadors.

Els nous temps i la socialització de l'aprenentatge en la pràctica del circ ha comportat la presència d'activitats formatives circenses en molts i diversos àmbits educatius. Aquest fet ha implicat que siguin diferents tipus de professionals de l'educació i de la docència qui, a partir de la seva experiència i coneixement de tècniques de circ, les apliquin en els seus àmbits laborals.

És evident que cal que el formador circense posseeixi els coneixements tècnics que ha de transmetre als alumnes. Però és també evident que li cal adquirir unes eines de caràcter pedagògic i didàctic per tal que la transmissió d'aquests coneixements sigui plenament eficaç. En aquest sentit, pot servir de referència i punt de partida el CAP (Curs d'Aptitud Pedagògica) que les universitats imparteixen per a llicenciats que volen exercir com a professors.

Fetes aquestes consideracions bàsiques, cal diferenciar clarament els diferents perfils de formadors a l'hora de definir la formació específica que cada un d'ells necessita en funció de la seva dedicació futura (lleure, formació reglada, formació d'artistes en els diferents graus):

- Monitors, educadors en el lleure i educadors especialitzats
- Mestres i professors de l'educació primària, educació secundària i educació superior
- Professors de circ (graus preparatori i superior)
- Artistes de circ (i esportistes) amb interès per l'educació i la pedagogia circenses, que haurien també de formar-se en funció del nivell educatiu en què volguessin exercir (infantil, lleure, escola professional, educació especial...)

Seria ideal que existissin diferents titulacions en funció de la tasca a desenvolupar, per tal que els formadors poguessin rebre la formació i l'acreditació com a formadors en les arts del circ que els capacités i habilités per exercir en cada un dels nivells i àmbits formatius.

Donada la inexistència de cap titulació a Catalunya que acrediti per a l'ensenyament del circ, la competència dels formadors s'hauria de valorar en funció de la seva experiència professional, dels estudis cursats de circ o d'altres disciplines artístiques i/o esportives, i de la possessió d'una titulació bàsica mínima que s'hauria d'establir. A França, aquesta titulació és el Brevet d'Initiation aux Arts du Cirque (BIAC) de la Federació Francesa d'Escoles de Circ.

A més del BIAC, a França també hi ha les següents titulacions de formació de formadors:

- Brevet d'Initiateurs Spécialisé en Arts du Cirque (BISAC). Reconeix competències bàsiques en l'especialització d'una tècnica concreta o per intervenir en col·lectius específics.
- Brevet Professionel de la Jeunesse, de l'Education Populaire et du Sport (BJEPS), Activités du cirque. Formació professional que reconeix la capacitat per treballar en l'àmbit del lleure.
- Diplôme d'Etat d'enseignant des arts du cirque. Nova titulació que es troba en procés d'homologació adreçada als artistes que vulguin dedicar-se a l'ensenyament.

Pel que fa als professors de les escoles de circ, la Federació Europea d'Escoles Professionals de Circ (FEDEC) planteja els principis que haurien de complir aquests formadors:

- El formador haurà d'estar diplomad al seu país (si la diplomatura hi existeix).
- El formador haurà de justificar almenys cinc anys d'experiència professional.
- Els artistes hauran de justificar almenys cinc anys d'experiència professional.
- Els esportistes hauran de justificar la seva experiència en el domini de la competició.

Aquells que aspirin a treballar com a docents en la formació de grau superior hauran de complementar la seva formació amb un curs d'adaptació pedagògica (curs que es proposa també per als professors actuals que vulguin convalidar) i 240 hores de pràctiques (20 hores setmanals al llarg de tres mesos).

Recull d'experiències

Les activitats de circ dirigides a la formació de formadors s'adrecen majoritàriament al professorat de l'ensenyament primari i secundari, i dintre d'aquest sector, majoritàriament als professors d'educació física. Aquest tipus d'oferta s'estructura en cursos d'aproximadament 30 hores. És habitual que els cursos els imparteixin professors d'educació física i estan plantejats perquè els professors coneguin les possibilitats educatives del circ aplicades a l'àmbit escolar. De vegades aquests cursos queden inclosos als plans de formació permanent del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

A més de les experiències ja citades al punt 3.5.5 (Formació superior), detallem les següents:

➤ **Participació de l'Escola de Circ Rogelio Rivel al projecte EPE¹**

Participació de professors i alumnes de l'escola en quatre dels mòduls del projecte EPE, Projecte europeu d'intercanvi pedagògic, promogut i gestionat per la Federació Europea d'Escoles Professionals de Circ (FEDEC).

➤ **Alguns cursos de formació per a professors a les comarques de Girona:**

- **El circ en l'àmbit educatiu. Curs d'iniciació i formació en les tècniques del circ.** (Curs de 30 hores adreçat a professors d'educació física)
 - Figueres 1998. Organitzat per l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de Girona i el Consell Comarcal de l'Alt Empordà.
 - Girona 1999. Organitzat pel Col·legi Oficial de Llicenciats en Educació Física de Catalunya.
 - Olot 1999. Organitzat per l'ICE de la Universitat de Girona (Pla de formació permanent).
 - Curs de 24 hores fet a Banyoles l'any 2000. Organitzat per l'ICE de la Universitat de Girona.

¹ Echanges Pédagogiques Européens

- **Posa't al dia en educació física: Propostes innovadores per a la concreció curricular (El circ a l'escola).** Curs de 20 hores fet a Figueres l'any 2004 adreçat a mestres d'educació física. Organitzat per l'ICE de la Universitat de Girona.

➤ **Taller de Circ per a educadors i directores del lleure**

Dintre l'oferta de cursos monogràfics de formació per a monitors i directores en el lleure educatiu, l'Escola de l'Esplai de la Fundació Pere Tarrés incorpora un taller de circ de 20 hores amb un valor de 2 crèdits per al curs de director de lleure, amb el contingut següent:

- Tècniques bàsiques d'equilibri i malabars. Tècniques bàsiques del moviment circense (acrobàcia). Història del circ. Didàctica de les tècniques circenses per a joves i adolescents. El circ com a eina de transformació social.

➤ **Les arts del circ: 3.000 anys d'emocions**

Universitat Catalana d'Estiu (UCE): 2003, 2004 i 2005

Curs de 19 hores amb el contingut següent:

- Teoria, història i sociologia del circ
- Tallers de visionat i anàlisi d'espectacles de circ de diversos països, èpoques i concepcions.

➤ **Circ a Festcat 2007, Escola de la Festa**

Dintre l'activitat formativa del 10è Campus de Cultura popular que es va fer al mes de juliol a Llívia (Cerdanya), es van programar, per primer cop, activitats de circ:

- El circ a Catalunya: Història i teoria del circ
- Taller d'iniciació a l'art de la màgia
- Taller de malabars i altres disciplines de circ
- Espectacle de circ: Zahir Circus

Objectius de futur pel que fa a formació de formadors¹

- Aconseguir que l'ensenyament del circ, en tots els seus nivells, parteixi d'una concepció humanística de la formació, vetlli pel desenvolupament físic i moral de l'alumne i integri una dimensió cultural i artística àmplia que incorpori activitats relacionades amb totes les arts: escèniques, plàstiques, musicals...
- Establir un pla general de formació, de reciclatge i de convalidacions que condueixi a l'acreditació com a formador en les arts del circ i que prevegi, en cada un dels nivells formatius, els continguts necessaris per adquirir la competència professional que capaciti per exercir professionalment en cada àmbit específic de formació.
- Aconseguir la participació activa d'artistes i professionals de circ en la formació i en les activitats de formació de circ que porten a terme altres professionals de l'educació.

Accions proposades

- Com a mesura prioritària, posar en marxa una política de beques per accedir a cursos i titulacions de formació de formadors a l'estranger.
- Detectar interessos i necessitats entre els actuals formadors de circ, artistes, esportistes i professors d'educació física interessats, per tal d'establir un pla de reciclatge, formació permanent i intercanvi d'experiències i coneixements.
- Creació de grups de treball mixtos que analitzin, valorin i estableixin els continguts necessaris per a la formació en les arts del circ en cada un dels àmbits formatius.
- Establir acords amb associacions i entitats que fan formació de formadors i formació contínua, amb l'objectiu que incorporin en la seva

¹ En cada un dels punts que fan referència als diferents nivells formatius, ja s'han apuntat objectius respecte a la formació de formadors d'acord amb cada nivell.

oferta cursos i accions específiques de circ, tant d'història i sociologia del circ com de pràctica i metodologia per al seu aprenentatge.

Organitzacions i agents implicats

Centres de formació superior. Departaments d'Educació, de Cultura i de Treball de la Generalitat. Sindicats (seccions d'ensenyament). Escoles, associacions, companyies i artistes de circ. FEDEC i escoles associades. Associacions i col·legis professionals de professorat.

3.8.- Reflexions per una formació artística circense

*L'acte d'ensenyar
és l'art d'ajudar a descobrir
(Anònim)*

Coneixements teòrics, tècnics i artístics

A la conferència que va pronunciar al congrés “Acrobati, Attori, Artisti” organitzat per la Biennal de Venècia la tardor del 2000, Bernard Turin, director del Centre National des Arts du Cirque, afirmava que a França el suport al circ és una qüestió d'estat i que la formació n'és l'objectiu central. El sistema francès de formació, segons Turin, consisteix no tan sols a ensenyar les tècniques de circ sinó (i sobretot) a facilitar les eines perquè els artistes superin l'estadi de la simple repetició de les rutines clàssiques per esdevenir creadors capaços d'elaborar autèntiques obres d'art ajustades als gustos, tendències i necessitats del segle XXI.

Entre els diferents models formatius que hem exposat al punt 2.4, els autors d'aquest estudi proposem aprofundir tant com calgui en l'anàlisi i la discussió de l'experiència que Jan-Rok Achard i el seu equip van dur a terme a l'Escola Nacional de Circ de Mont-real entre 1981 i 1999. Pedagóg teatral alternatiu dotat de grans dots de convenciment i una àmplia experiència en grups humans (aspectes demostrats a bastament en la seva participació a les Jornades de Formació organitzades per l'APCC el novembre del 2007), Achard i el seu equip van instaurar una escola sensible a les possibilitats i a les inquietuds de cada futur artista. Quan el govern quebequès va reconèixer oficialment l'escola i hi va començar a col·laborar econòmicament i logística, l'Escola de Mont-real ja havia consolidat un model que ultrapassava l'ensenyament de la tècnica per potenciar intensament la creativitat personal. Convençuts que formació i creació van íntimament lligades, van treballar per una formació integral que educés l'alumne en el plaer de la recerca, l'únic camí –sostenien– per garantir que els futurs artistes no seran fotocopiadors de números sinó creadors d'emocions. En definitiva, van optar per l'artista creador més que no pas per l'artista intèrpret.

L'equip d'Achard, conscient que els alumnes arriben a l'escola carregats de somnis de futur però sense cap idea definida (molt rarament serà d'una altra manera), els ajudava a concretar aquests somnis en un projecte professional. És una opció de risc en què s'ha d'intentar equilibrar èticament la llibertat creativa amb l'inevitable ego d'una generació *fast-food* que tendeix a l'èxit i al diner fàcils. Per això els va caldre triar el professorat atenent tant al seu bagatge tècnic i artístic com a la seva capacitat pedagògica i a la flexibilitat per adaptar-se a l'estil de l'escola. Van aconseguir un equip prou heterogeni: des d'exartistes de circ vinguts d'arreu del món a professors de gimnàstica esportiva, música, dansa o teatre. Un tutor vetllava constantment per la dimensió artística del progrés de cada alumne, però era només aquest qui finalment decidia si volia sortir de l'escola amb un número completament acabat o bé amb un bagatge d'artista polivalent.

La nova orientació de l'escola de Mont-real, ara dirigida per Marc Lalonde (qui va intervenir amb una interessant ponència sobre el seu sistema d'ensenyament al seminari "L'art del risc" organitzat pel Krtu al CCCB el febrer del 2006)¹, sembla que es decanta més per l'artista intèrpret, un perfil que respon a la filosofia del Cirque du Soleil (amb qui aquesta escola manté un contacte permanent), una filosofia en què és notori que la individualitat creativa de l'artista queda ofegada pel disseny global de l'espectacle. El que hi ha doncs sobre la taula –i no tan sols al Quebec– és l'opció entre el circ artesà fet amb l'ànima i la gran indústria de l'espectacle. Són, certament dues vies artísticament i filosòficament contraposades, al recorregut de les quals caldrà parar molta atenció si es vol preservar l'equilibri ecològic del circ. Perquè, si se'ns permet el símil, en l'àmbit circense tampoc convé que la Warner es cruspeixi Jarmusch.

Coneixements de gestió empresarial

És del tot necessari que l'alumne pugui esdevenir el màxim d'autònom en els temes fiscals i laborals que incideixen en la dinàmica de la seva dedicació professional. Ha de ser capaç de dissenyar un pla de viabilitat del seu projecte, tant en els aspectes comptables, administratius i logístics com en els d'estructuració de gires, difusió, promoció, màrqueting, etc. Ha de ser capaç, en definitiva, si no d'executar-lo ell mateix, sí d'estar al corrent i dirigir el dia a dia del que, en definitiva, és una petita o mitjana empresa de circ.

¹ "L'escola de circ com a eina de construcció cultural", dins el llibre *El circ i la poètica del risc*, actes del Seminari internacional del mateix títol (pàgines 109 a 127). Edicions del Krtu, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Barcelona, 2007.

Inserció i compromís en la societat i la cultura catalanes

El circ és un microcosmos on conviuen artistes i llengües d'arreu del món, i és per això que tants cops se l'invoca com a model d'harmonia universal. D'altra banda, el llenguatge espectacular del circ és bàsicament cinètic i visual, raó per la qual pot ser comprès pràcticament per tots els habitants del planeta. En aquest sentit, el circ i la dansa són els espectacles internacionals per excel·lència. Això no obstant, cada país té un segell i un estil de circ propis, que de sempre han creat varietat i riquesa estètica i han estimulat un positiu intercanvi entre nacions. El segell característic del circ de cada país (no seria exagerat dir-ne "estil nacional de circ") és producte d'una amalgama de factors molt difícils de destriar, però que en qualsevol cas són antropològicament més profunds que l'anècdota del vestuari i la música folklòrica. L'estil nacional de fer circ és tota una altra cosa, un territori que sovint s'oculta a l'intel·lecte, un intangible destil·lat cultural elaborat per les generacions precedents i embotellat per cada generació en cada moment històric. Convençut que hi ha una relació sistemàtica entre circ i estructura social, el circaire i semiòleg Paul Bouissac¹ sosté que "el circ és el mirall on cada cultura es reflecteix, es condensa i transcendeix".

Confirmen la tesi de Bouissac evidències com que el mateix naixement del circ eqüestre a l'Anglaterra de mitjan segle XVIII vagi íntimament lligat a una societat plenament immersa en la revolució industrial capitanejada per una burgesia que intentava emular una aristocràcia per a la qual el cavall, com indica oportunament Hugues Hotier², no era ni mitjà de transport ni eina de treball, sinó símbol de casta (tinguem en compte que fins l'any 1850, en què el francès Dejean va instaurar les entrades a preus populars, tant a França com a Anglaterra l'espectacle circense havia estat patrimoni gairebé exclusiu de l'aristocràcia i la burgesia). Una altra evidència que confirma la tesi de Bouissac (aquesta, un pur reflex de tarannà social) és el fet que el circ a tres pistes simultànies s'inventés als Estats Units (1890): el fort contrast entre la disbauxa d'estímuls visuals i sonors d'un circ americà a tres pistes, i la intimitat i la concentració en el treball de l'artista propiciades per la pista única dels circs europeus explica algunes coses fonamentals sobre els caràcters de totes dues societats.

¹ Paul Bouissac. *Circus and Culture: a Semiotic Approach*

² Hugues Hotier. *Cirque, Communication, Culture*

Pel que fa al concepte d'estil nacional de circ esmentat més amunt, ens sembla útil de remetre'ns a les conclusions de la taula rodona "El circ actual a Europa" que la Fira-Festival de Circ Trapezi va organitzar a Reus el maig del 2001 entre els experts Jordi Aspa (Escarlata Circus), Alessandro Serena (director artístic de la companyia italiana Arcipelago Circo Teatro), Pierrot Bidon (fundador a França dels circs Archaos i Bidon i director del Circus Baobab de Guinea Conakry) i el crític i activista circense Jordi Jané. Els experts estrangers es van referir al fet que, contràriament al que passa als seus països respectius, el nostre circ contemporani neix al carrer i entronca directament amb la festa i, en aquest sentit, es van sorprendre que les nostres produccions circenses actuals no reflectissin ni el tarannà ni l'imaginari de les nostres festes populars (des dels castells als múltiples elements del bestiari, el llegendari o els balls populars). L'etnògraf vilanoví Bienve Moya, assegut entre el públic, va cridar també l'atenció sobre aquest fet, alhora que remarcava que la línia comuna de les produccions catalanes tendeix més aviat a imitar fórmules i models estrangers, bàsicament francesos. Pierrot Bidon, que es va declarar admirador de l'humor català d'ençà que el va descobrir al Circ Cric al 1981, va trobar estrany que les companyies catalanes actuals no aprofundissin en aquesta línia i va reblar l'argumentació assegurant que, si bé el circ és sempre una mixtura de cultures, és necessari que les produccions actuals connectin amb el substrat cultural del país on es produeixen.

Qualsevol forma d'espectacle és cultura en acció, perquè neix de la dinàmica d'una cultura concreta i, alhora, la realimenta i la redefineix constantment. Com recorda el professor de teoria dramàtica Patrice Pavis, cada context socio-econòmic-cultural elabora i fixa tot un sistema de signes que són usats i compartits com a codis de referència pels seus ciutadans. La cultura francesa, com totes les que tenen un estat poderós al darrere, ha pogut anar creant un segell circense que li és propi i que diferencia les seves produccions de les d'altres països europeus. El mateix es pot dir d'Alemanya, Anglaterra, Itàlia, Hongria, Suïssa, Espanya, Portugal, Bèlgica o Rússia, països en què les arts del circ destil·len un tarannà i unes característiques que els identifiquen gairebé automàticament quan es confronten amb un públic aliè. Això per no parlar del circ dels països asiàtics, africans o sudamericans. Com totes les arts, el circ reflecteix els referents i la cosmovisió de les societats i civilitzacions en què viu.

Bo i així, entre cultures pròximes hi ha sempre un intercanvi constant que, en alguns casos, pot conduir a la substitució de la cultura pròpia per una cultura veïna més poderosa. Atenent a les experiències de creadors escènics com Derek Walcott o Eugenio Barba, Patrice Pavis remarca la diferència entre la mescla reductora de cultures en contacte (criollització cultural) i la relació de confluència en què una cultura absorbeix i intercanvia elements amb unes altres cultures sense per això perdre la pròpia personalitat (multiculturalisme). Si és evident que l'actual cursa globalitzadora pot comportar un interrelació que potenciï i agermani les diferents cultures en joc, no és menys cert que, si es bada gaire, la globalització pot derivar en una hibridació empobridora. Per molt que avui dia a alguns els sembli que el mot mestissatge és sinònim de modernor i obertura, creiem que l'única globalització fèrtil i desitjable serà la que respecti les personalitats pròpies de les diferents cultures en contacte.

En el capítol en què hem resumit la història del circ a Catalunya (2.2) ja hem exposat que quan el circ modern creat per Philip Astley a Anglaterra va arribar a la Península Ibèrica, Catalunya ja feia tres quarts de segle que patia el Decret de Nova Planta, que, entre moltes altres disposicions de caire colonial, foragitava la llengua catalana dels espais públics, l'àmbit de l'espectacle inclòs. Aquesta no gens negligible circumstància històrica ha provocat que, fins a la creació del Circ Cric el 1981, tot el circ que s'havia fet o s'havia vist a Catalunya s'hagués hagut d'escoltar en espanyol i amb tots els codis i referents metatextuals sistemàticament espanyols. (El cas de la llengua, el nostre teatre ha seguit un curs ben diferent, en què no entrarem aquí però que és un important punt de reflexió íntimament relacionat amb el tema de què parlem).

En qualsevol cas, ara el nostre circ té l'oportunitat d'aprofitar la creixent repercussió social d'aquest art per usar la llengua catalana normalment i sense complexos. Per la butxaca no cal patir: com recorda el directiu del grup Flaix Miquel Calzada, el mercat potencial en llengua catalana és d'onze milions de persones (a Dinamarca en són la meitat i no tenen cap problema a fer els espectacles en danès, com tampoc a mantenir una potent indústria editorial en aquesta llengua). Observem que hi ha algunes companyies catalanes de circ que es posen un nom espanyol pensant, potser, que això les fa més internacionals (supòsit desmentit per artistes i companyies com Pep Bou, Vol Ras, Joglars, Carles Santos, Comediants o La Fura dels Baus, que demostren que es pot viatjar pels cinc continents amb marca catalana i fer d'ambaixadors d'una cultura tan digna i normal com les altres).

Com que la formació dels nostres artistes de circ és, almenys fins ara, de “passa-com-puguis” i té encara poca connexió amb la història i la cultura del país, molts dels circaires actuals no són prou conscients que el nostre circ d’avui ve de la rebufada del teatre independent (i del seu compromís amb la llengua i la cultura catalanes) i de la conquesta lúdica dels carrers a les acaballes de la dictadura franquista. És precisament, com va percebre Bidon, d’aquests ingredients i de la vivència profunda del sentit de la festa que neix l’alè que va inspirar el nostre circ contemporani a mitja dècada dels 70 del segle passat.

En el terreny dels referents culturals, el nostre circ actual palesa una manca d’informació (de vegades, un acomplexament que comporta ignorància) dels referents propis: tant podem veure dos mossos de pista disfressats de torero i ballant la *Macarena* com, per il·lustrar un salt a corda, sentir un artista emblemàtic del nostre circ cantar “El cocherito leré” o “El pati de casa meva és particular...” (així, traduït a la brava), en un bandejament total de cantarelles com “Olles, olles de vi blanc”, “Si la barqueta es tomba”, “Salta miralta” o les inventades ja fa anys per Miquel Desclot en el seu llibre “Cançons de la lluna al barret” (per contra, un muntatge en llengua francesa com el celebrat *Sama Samaruck Suck Suck* de Carles Santos es mou en un metallenguatge anímic i visual inequívocament valencià, en un clar exemple de multiculturalitat portada a l’extrem).

Cal preguntar-se què pot passar quan una cultura condicionada políticament durant tres-cents anys a una cultura veïna s’enfronta al repte d’intentar crear un estil nacional de circ. Ara, quan comencem a posar les bases de la formació artística circense, cal tenir clar com volem que sigui, culturalment parlant, el nostre circ del futur. No cal insistir en l’evidència que som una nació tan madura com qualsevol altra, amb un ric actiu històric, polític, cultural, social, econòmic i artístic acumulat durant molts segles. Cal que els nostres formadors i artistes de circ tinguin clar que és el moment de triar entre criollització o multiculturalisme. Un poble que, per activa o per passiva, renuncia a la seva tradició cultural, acaba sent un híbrid sense gaires coses a aportar a la cultura universal, acaba sent un poble sense ànima, acaba sent no res de significatiu.

Creiem, doncs, que el nostre circ ha de tenir clar si vol ser crioll o multicultural, perquè són dues opcions diferents, que condueixen a resultats també diferents. És una tria en què intervenen tant l'aspecte lingüístic com els codis i referents metatextuals, i en la qual tenen un rol capital tots i cada un dels agents que intervenen en el procés creatiu i en la posterior difusió dels espectacles: artistes, formadors, institucions, públic, promotors, festivals, mitjans de comunicació, etc., etc. Cal que tots ells, per separat i en conjunt, siguin conscients de la decisiva responsabilitat que tenen en un àmbit, el circense, que té una innegable repercussió cultural, social i educativa. No creiem exagerar si afirmem que l'actitud cívica de tots els agents implicats en el futur del nostre circ és, en aquests moments, fonamental i decisiva. Avui per avui, el nostre circ és una de les franges més dinàmiques de la nostra cultura, però és una criatura fràgil que creixerà en la direcció que li sapiguem donar entre tots. Ara més que mai –també en circ– podem fer possible ser globals sense deixar de ser únics.

3.9.- Escola Superior de les Arts del Circ

Per tot el que hem anat exposant al llarg d'aquest estudi, considerem imprescindible i urgent establir les bases d'una escola superior de circ que pugui proporcionar una formació integral, similar a la que imparteixen des de ja fa molts anys les escoles franceses, angleses o quebequeses (tècniques de circ, interpretació, dicció, dansa, música, història de l'art, història i teoria del circ, dramaturgia, direcció d'escena, escenografia i vestuari, llengües –nacional i estrangeres–, sociologia de l'espectacle, il·luminació, so, gestió empresarial, etc.). D'altra banda, com va apuntar a les I Jornades de Formació de Circ l'especialista Jan-Rok Achard, cal que l'alumne d'aquesta Escola Superior s'endinsi també en matèries de base humanística, filosòfica i social (conceptes de retòrica, semiòtica de l'espectacle, etc., etc.), per tal que els nostres futurs artistes tinguin les eines adequades per construir espectacles al servei tant del gaudi estètic com del creixement intel·lectual i cívic de la nostra societat (cal tenir molt present que, enllà del component lúdic i d'entreteniment, aquesta és una de les funcions culturals i socials de l'espectacle).

Característiques de l'Escola Superior

1. Formació integral de l'alumne (teòrica, tècnica, física, humana i d'àmbit professional i laboral) en les arts del circ. La formació ha d'abastar també coneixements amplis de totes les altres arts (escèniques, plàstiques, literàries, musicals, tecnològiques, etc.), i les Humanitats hi han de tenir un fort pes específic. L'estada de l'alumne en aquest Centre Superior li ha de significar una etapa de creixement professional, artístic i personal.
2. Selecció rigorosa de l'alumnat atenent als mínims de preparació circense i intel·lectual (mínims que cladrà definir), que els aspirants hauran d'acreditar mitjançant proves d'accés.
3. Titulació de rang universitari (llicenciatura).

Perfil de l'alumne format a l'Escola Superior de Circ

L'objectiu de l'Escola Superior de les Arts del Circ de Catalunya és la formació integral d'artistes i tècnics a partir d'un seguiment individual i personalitzat, que ha d'atendre tant al projecte artístic somiat per l'alumne com a les pròpies possibilitats i limitacions.

- Els artistes formats en aquesta Escola Superior han de poder ser, alhora, creadors, intèrprets i posadors en pista o en escenari dels seus espectacles.
- Han de ser plenament capaços de treballar en equip i amb generositat i solidaritat envers els companys.
- Independentment de la tècnica o tècniques concretes en què s'especialitzin, han d'acabar la seva estada a l'Escola Superior dominant el màxim possible d'especialitats circenses (acrobàcia i equilibri en totes les seves variants, a terra i amb aparells, contorsionisme, malabarisme, equitació, música i cant, dansa, patinatge, pallaso, presentador, expressió oral i gestual, improvisació, màscara, mim i pantomima, transformisme, il·lusionisme, dramaturgia, direcció, etc.).
- Han d'adquirir coneixements com més complets millor de tots els àmbits que intervenen en una creació circense clàssica o contemporània: construcció i ancoratge d'aparells, instal·lació i manteniment de les carpes i de tot el material accessori, il·luminació, sonorització, escenografia, vestuari, maquillatge, caracterització, etc, etc.
- Han de posseir coneixements sòlids d'història i contemporaneïtat de les arts escèniques en general i d'història i contemporaneïtat del circ en particular, així com d'història de l'art (pintura, escultura, música, literatura, cinema, video-art, noves tecnologies...).
- Han d'entrenar-se en profunditat en el visionat i posterior anàlisi crítica del màxim possible d'espectacles circenses, teatrals, de dansa, òpera o *performance* que coincideixin en la seva etapa d'estudiants.
- Han de conèixer anatomia humana, fisioteràpia, biomecànica, medicina preventiva i la capital importància de la dieta i una vida sana per desenvolupar la seva feina.
- Han de dominar tècniques de relaxació, massatge i primers auxilis, i conèixer algunes tècniques d'integració cos-ment-esperit (ioga, Aikido, Tai-Chi, Alexander...).
- A més de la seva capacitació tècnica i artística, els alumnes han de sortir de l'Escola capacitats per integrar-se en el mercat laboral internacional. En aquest sentit, han de rebre nocions fonamentals de mercadotècnia i de qüestions fiscals i laborals. Han de saber elaborar els propis dossiers per vendre els seus espectacles.
- Han d'estar preparats per a un mercat de treball en què hauran de posar en pràctica l'ètica, la deontologia professional i la competència lleial.

- Han de conèixer mitologia clàssica i contemporània, així com els mites escènics universals i catalans (d'Orfeu al Comte Arnau, de Narcís a Flordeneu). Alhora, se'ls ha de despertar l'interès per les possibilitats de connexió de les festes populars i l'imaginari fantàstic amb la creació escènica contemporània.
- Han de conèixer la cultura, música, festes, jocs i tradicions dels Països Catalans com a possibles elements referencials o de punt de partida de les seves futures creacions.
- Han de sortir de l'Escola Superior dominant, com a mínim les llengües catalana, castellana i anglesa, i han d'estar familiaritzats amb altres llengües tradicionalment circenses com el francès i l'alemany.
- La formació haurà de preveure que els alumnes vagin mostrant les diferents etapes del seu aprenentatge davant del públic.
- La formació haurà de contemplar pràctiques de caire artístic o tècnic en companyies professionals (mosso de pista, muntador, partner, auxiliar, etc.), que aportarà a l'alumne els hàbits prelaborals i l'imprescindible contacte amb la realitat escènica i de mercat en els diferents oficis del circ.
- Atenent a les experiències de les escoles de circ actives en l'àmbit internacional, cal estudiar acuradament la conveniència o no (i a partir de quins plantejaments) de muntar i fer girar un espectacle final de carrera com a "revàlida" de la formació rebuda.
- En tant que Escola Superior, el centre ha de capacitar els alumnes com a possibles formadors circenses en els diferents àmbits: lleure, formació inicial, formació professional de graus mitjà i superior, etc.

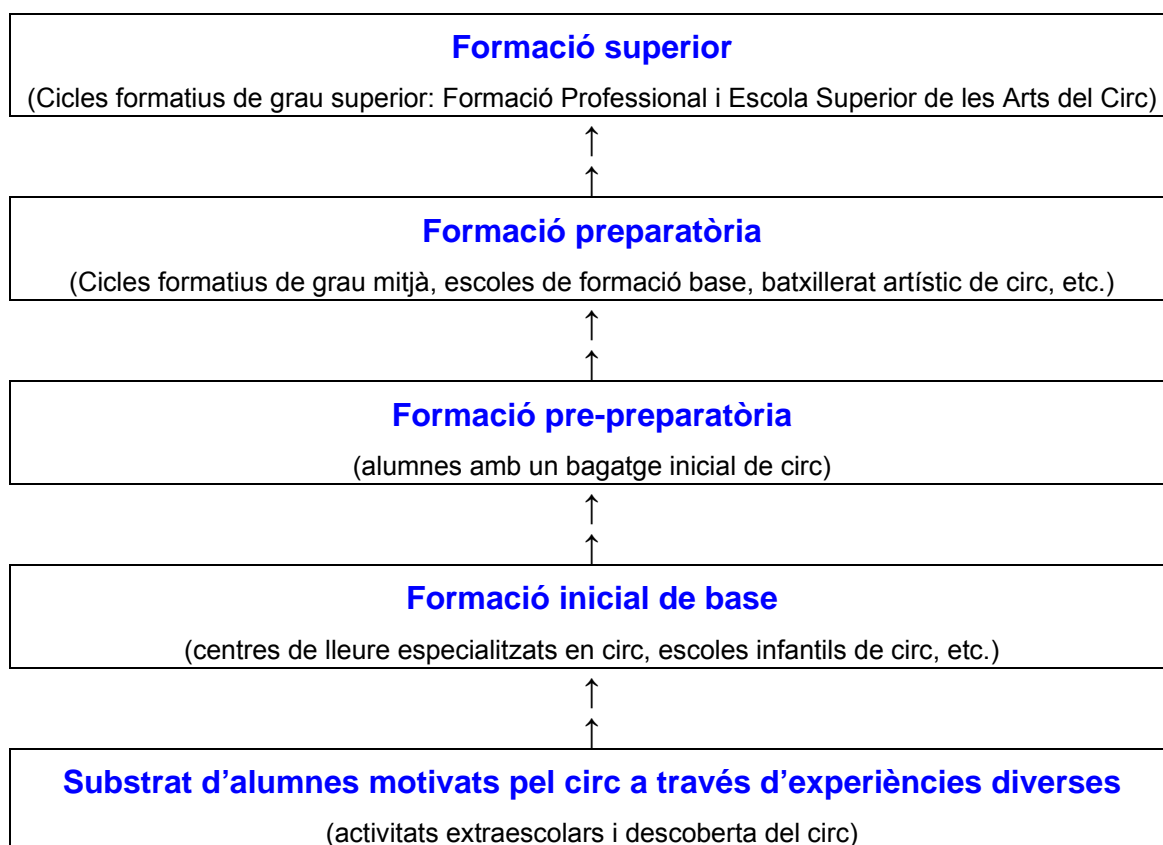
Quant a la durada i a l'estructuració dels estudis, caldrà atendre al que estableix el Procés de Bolonya, marc comú de convergència dels sistemes d'ensenyament superior a nivell europeu, que es completarà l'any 2010.

3.10.- Concepció de xarxa formativa

Quan parlem de xarxa formativa ens referim al conjunt de nuclis on es duen a terme activitats formatives de circ en els diferents àmbits o estrats de què hem parlat anteriorment (des de casals infantils i activitats extraescolars a la formació artística professional i superior).

Dit molt esquemàticament, la futura xarxa s'hauria d'estructurar amb el concepte de vasos comunicants, de manera que els diferents estrats formatius es complementessin per acollir inicialment alumnes de circ de procedències formatives diverses: el **substrat d'alumnes motivats pel circ** nodreix la **formació inicial de base** (lleure, etc.), que nodreix d'alumnes l'estrat immediatament superior (**Formació pre-preparatòria**), que, al seu torn, nodreix d'alumnes la **Formació preparatòria**, ja de caràcter professionalitzant, que desembocarà en la **Formació Superior**.

L'escola o escoles preparatòries s'han de distribuir planificadament pel territori en funció de criteris demogràfics, d'equilibri territorial i abast geogràfic pròxim, de manera que les persones interessades a seguir un itinerari de formació circense no hagin de fer grans desplaçaments per a la seva formació diària (especialment en els nivells inicials).

Aspectes a tenir en compte per estructurar la futura xarxa formativa a partir de la realitat actual:

- Detecció quantitativa i qualitativa dels nuclis existents. Anàlisi del tipus d'activitat docent que duen a terme i dels objectius formatius que es plantegen.
- Agrupació de cada nucli en l'àmbit formatiu que li correspon (del lleure a la formació professional passant pel circ social, etc.).
- Definició dels paràmetres pedagògics generals de la xarxa. Definició dels paràmetres pedagògics de cada un dels àmbits o estrats que componen la xarxa.
- Planificació de la complementarietat i l'articulació entre els diferents àmbits o estrats que componen la xarxa.
- Potenciació d'aquells nuclis que es considerin necessaris per complir els paràmetres pedagògics generals de la xarxa, atenent tant a l'equilibri territorial i demogràfic com a la coherència, interrelació i equilibri entre els diferents àmbits o estrats que componen la xarxa.
- Generar escoles de formació inicial de base en aquelles zones on ja hi hagi una profusió d'activitats circenses en el lleure que generin un substrat quantitatiu i qualitatiu d'alumnes. Insistim que aquesta acció convé emprendre-la tenint en compte la proximitat territorial.

La concepció general de la xarxa ha d'atendre els conceptes i les característiques circenses bàsics i irrenunciables que hem anat destil·lant al llarg d'aquest estudi (esperit, ètica, solidaritat, respecte al proïsme, corresponsabilitat, complementarietat, adaptació a l'entorn social i a les característiques de cada territori, progressió en la tècnica, dignificació de l'art del circ entre la població, divulgació del circ en tant que art, ofici i forma de vida).

